

KATSAUS VUODEN 2014 SEKSUAALIRIKOSLAINSÄÄDÄNNÖN- MUUTOKSEEN

Erityistarkastelussa raiskaus, törkeä raiskaus ja seksuaalinen
ahdistelu

Irene Houtsonen & Akseli Kaasalainen

4/2017

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Irene Houtsonen ja Akseli Kaasalainen		Poliisi (AMK)/Amk20142	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Katsaus vuoden 2014 seksuaalirikoslainsäädännön muutokseen erityistarkastelussa raiskaus, törkeä raiskaus ja seksuaalinen ahdistelu		Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto	
Pauliina Potila		Kvantitatiivinen tutkimus	
Tiivistelmä			
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkimme, miten seksuaalirikoslainsäädäntö muuttui vuonna 2014, minkälaisia tavoitteita lakiuudistukselle asetettiin ja miten niitä saavutettiin. Tutkimuksessa selvitetään miten perusmuotoiset raiskausrikokset, törkeät raiskausrikokset ja seksuaaliset ahdistelut ovat vuosina 2010-2016 kehittyneet lukumäärällisesti niin poliisin tietoon tulleina rikoksina, oikeudessa rangaistukseen tuomittuina rikoksina, tuomioiden pituuksina sekä annettujen päiväsakkojen lukumäärinä. Työssä perehdymme miten rangaistusasteikkoja käytetään seksuaalirikosten osalta. Tutkimme lisäksi minkälainen osuus ulkomaalaisilla on epäiltyjen asemassa valitsemiemme seksuaalirikosten osalta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin järjestelmien tietojen avulla tutkien raiskausrikoksia, törkeitä raiskausrikoksia sekä seksuaalisia ahdisteluja. Tulokset havainnollistettiin taulukoin. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvantitatiivista ja oikeusdogmaattista tutkimusta.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni, että perusmuotoisten raiskausrikosilmoitusten määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010 vuoteen 2016. Myös törkeiden raiskausrikosten rikosilmoitusmäärät ovat kasvaneet selkeästi, 29 ilmoituksesta 123 ilmoitukseen vuosien 2010-2016 välillä. Raiskauspykälään lisättiin 3 momentti, jonka perusteella kirjattiin vuonna 2016 50 raiskausrikosilmoitusta. Lakimuutoksessa lakiin lisättiin pykälä seksuaalisen ahdistelusta. Seksuaalisen ahdistelun rikosilmoitusmäärät ovat kasvaneet 75 ilmoituksesta 536 ilmoitukseen vuosien 2014-2016 välillä. Seksuaalisen ahdistelun pykälä voidaan pitää tarpeellisenä ja toivottuna uudistuksena jo suurista rikosilmoitusmääristä päättelemällä. Vankeustuomioiden pituudet raiskausrikosten osalta ovat kasvaneet vuoden 2014 lakimuutoksen jälkeen. Tuomioiden koventuminen asetettiin yhdeksi lakimuutoksen tavoitteeksi ja tilastoista voidaan todeta tavoitteen toteutuminen jo lyhyen aikavälin, vuosien 2014-2016 välillä.</p>			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
67	huhtikuu 2017	AMK2014ONT	
Avainsanat			
seksuaalirikoslainsäädäntö, raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen ahdistelu			

LYHENTEET
1 JOHDANTO	1
1.1 Aihevalinta	1
1.1.2 Aiheen rajausta	2
1.2 Tutkimus ja sen toteuttaminen	2
1.2.1 Tieteellinen tutkimus	2
1.2.2 Tutkimuksen toteuttaminen.....	3
1.2.3 Tutkimusongelma ja -menetelmät	4
1.3 Käytetyt järjestelmät	6
1.3.1 Tilastokeskus	6
1.3.2 PolStat	6
2 LAIN VALMISTELU	7
2.1 Lain säätäminen.....	7
2.2 Lain muuttaminen.....	8
3 RIKOSSEURAAMUSJÄRJESTELMÄ	9
3.1 Rangaistusjärjestelmä	9
3.1.1 Rangaistuksen määrääminen	10
3.1.2 Yhteisen rangaistuksen määrääminen.....	10
3.1.3 Teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden arviointi.....	11
3.1.4 Muut seuraamukset.....	12
3.1.5 Rangaistuslatitudin käsite	13
3.2 Tapauskohtainen seuraamus tekijälle	14
3.2.1 Rangaistuksen justifointi.....	14
3.2.3 Rangaistuksen kohtuullistamisperusteet	16
3.2.4 Yhdenvertaisuus- ja suhteellisuusperiaate	18
4 RIKOSLAIN 20 LUVUN UUDISTAMINEN	19
4.1 Lakimuutos.....	20
4.1.1 1§ Raiskaus (27.6.2014/509).....	20
4.1.2 2§ Törkeä raiskaus (27.6.2014/509)	22
4.1.3 Seksuaalinen ahdistelu 5a § (27.6.2014/509).....	22
4.1.4 10§ Määritelmät (27.6.2014/509).....	25
4.1.5 11§ Syyteoikeus (27.6.2014/509).....	26
4.3 Rikoslain 20 luvun kumotut pykälät.....	27
4.3.1 3§ Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (27.6.2014/509)	27
4.3.2 12§ Toimenpiteistä luopuminen (27.6.2014/509)	29

5	LAKIMUUTOSTEN VAIKUTUKSIA	31
5.1	Aikaisempien lakimuutosten vaikutukset	31
5.2	Uhrin asema lainsäädännössä.....	33
5.3	Vuoden 2014 lakimuutoksen vaikutukset.....	35
6	SEKSUAALIRIKOSTUOMIOIDEN LIEVENTÄMINEN	37
6.1	Kohtuullistamisperusteena julkisuus	37
6.2	Teon vähättely.....	39
7	SEKSUAALINEN AHDISTELU KÄYTÄNNÖSSÄ	42
8	SEKSUAALIRIKOKSET TILASTOINA	43
8.1	Raiskauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut	46
8.1.2	Raiskauksesta ehdottomaan vankeuteen tuomitut	46
8.1.3	Raiskauksesta ehdolliseen vankeuteen tuomitut	47
8.1.4	Omaa pohdintaa taulukosta 1	47
8.2	Törkeästä raiskauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut.....	50
8.2.1	Törkeästä raiskauksesta vankeuteen tuomitut	50
8.2.2	Omaa pohdintaa taulukosta 2	50
8.3	Seksuaalinen ahdistelu tuomioistuimessa	52
8.4	Kunnianloukkaus tuomioistuimessa	55
8.5	Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset	56
8.5.1	Poliisin tietoon tulleet seksuaaliset ahdistelut	57
8.5.2	Poliisin tietoon tulleet kunnianloukkaukset	57
8.6	Epäillyn kansalaisuus raiskausrikoksissa.....	58
9	POHDINTAA	60
9.1	Tutkimuksen reliabelius ja validius	60
9.2	Omaa pohdintaa.....	62
	LÄHTEET	64

LYHENTEET

AKL Ajokorttilaki

ETL Esitutkintalaki

LähKL Laki lähestymiskiellosta

PL Perustuslaki

RL Rikoslaki

LTKieltoL Laki liiketoimintakiellosta

LaVM Lakivaliokunnan mietintö

Tasa-arvoL Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta

vp valtiopäivät

1 JOHDANTO

1.1 Aihevalinta

Tutkielmamme aiheena on vuoden 2014 seksuaalirikoslainsäädännön muutos. Lisäksi käsittelemme seksuaalirikoslainsäädäntöä koskevaa oikeuskäytäntöä ja sen vaikutuksia rangaistuksiin. Seksuaalirikoksista käsittelemme perusmuotoista raiskausta, törkeää raiskausta ja seksuaalista ahdistelua. Vertailuun otimme myös rikoslaista kunnianloukkauksen, jota esimerkiksi voitiin käyttää ennen seksuaalinen ahdistelu nimikkeen tuloa lakiin.

Seksuaalirikokset loukkaavat ihmisen itsemääräämisoikeutta, joka koetaan hyvin henkilökohtaisena ja näin seksuaalirikokset sekä niistä annetut tuomiot ovat herättäneet paljon keskustelua ja mielipiteitä. Seksuaalirikoksista annettuihin liian lieviin tuomioihin on pyritty vaikuttamaan monilla lainsäädännön muutoksilla.

Pyrimme tutkielmassamme selvittämään, voiko vuoden 2014 lakimuutos aikaansaada kauan toivottua muutosta tuomioihin sekä sitä, onko lievien tuomioiden taustalla kyse ennemmin vääränlaisesta oikeuskäytännöstä ja laintulkinnasta kuin lain kirjoitustavasta ja muotoilusta. Vuoden 2014 lakimuutoksen mukana Rikoslain lukuun 20 lisättiin kokonaan uusi pykälä seksuaalisesta ahdistelusta. Selvitämme uuden pykälän vaikutuksia rangaistuskäytäntöön. Myös uhrin asemaa on korostettu lainsäädännön kehittyessä ja sen merkitystä avaamme työssämme.

Koska mediassa on ollut esillä ulkomaalaisten tekemät seksuaalirikokset ja maahanmuuttajien kasvu epäiltyjen asemassa, halusimme ottaa vertailuun myös käsittelemiemme rikosten tekijöiden kansallisuudet¹. Selvitämme tutkielmassamme kuinka monessa tapauksista on ollut suomalainen ja kuinka monessa ulkomaalainen tekijä epäillyn asemassa. Ulkomaalaisella tekijällä tarkoitamme muun kuin Suomen kansalaista.

Tutkielmastamme löytyvät tiedot ovat kaikkien saatavilla olevia tietoja, mutta niitä ei ole koottu vastaavaan muotoon eikä tietoja ole vertailtu.

Tutkielmaa tehdessä olemme lukeneet paljon oikeuskirjallisuutta, tutustuneet seksuaalirikoslainsäädännön esitöihin ja selvittäneet, miten lainsäädäntöä käytännössä tulkitaan. Olemme tutustuneet käräjäoikeuden ja hovioikeuden antamiin rangaistuksiin, joita Rikoslain 20 luvun rikoksista annetaan. Saimme myös jonkinlaisen käsityksen määrällisesti, kuinka paljon Suomessa poliisille ilmoitetaan seksuaalirikoksia.

¹ MTV 2016: Poliisi: Ulkomaalaisten epäillyt raiskaukset lisääntyneet rajusti – peräti 20 prosentin nousu viime vuodesta

1.1.2 Aiheen rajaus

Rajasimme opinnäytetyömme ulkopuolelle lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja opinnäytetyössämme käsittelemme ainoastaan seksuaalirikoksista raiskausta, törkeää raiskausta, seksuaalista ahdistelua sekä rikoslaista kunnianloukkausta.

Tutkimuksessa käsittelemme vuosina 2010–2015 poliisin tietoon tulleita perusmuotoisia raiskausrikoksia, törkeitä raiskausrikoksia, seksuaalisia ahdisteluja sekä kunnianloukkausrikoksia Tilastokeskuksen tilastojen sekä PolStat-järjestelmän tiedoilla. Perusmuotoisista raiskausrikoksista ja törkeistä raiskausrikoksista tarkastelimme oikeudessa rangaistukseen tuomittujen lukumääriä, ehdottomaan ja ehdolliseen vankeuteen tuomittujen lukumääriä sekä rangaistusten keskimääräisiä pituuksia. Otimme ehdollisen vankeuden taulukoihimme mukaan, vaikka törkeän raiskauksen osalta korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan tuomita vain ehdollisena, ja vaikka nykyainsäädännön mukaan törkeän raiskauksen minimirangaistus on 2 vuotta vankeutta². Ehdollisten vankeusrangaistusten vähäisen määrän takia rajasimme taulukosta pois myös ehdollisen vankeuden ohella annettavat oheisseuraamukset, kuten sakkorangaistuksen ja yhdyskuntapalveluksen.

Yhdyskuntapalvelu ei ole itsenäinen rangaistus, vaan ensiksi tuomitaan ehdoton vankeusrangaistus, joka saa olla maksimissaan 8 kk vankeutta. Tämä rangaistus muutetaan 20-200 tunnin yhdyskuntapalvelukseksi.³

Lievempien rikosten, eli seksuaalisen ahdistelun ja kunnianloukkauksen osalta tarkastelimme oikeudessa tuomittujen lukumääriä, ehdolliseen vankeuteen tuomittujen lukumääriä ja tuomioiden pituuksia kuukausina sekä tuomioistuimessa sakkoon tuomittujen lukumääriä ja annettujen päiväsakkojen lukumääriä. Tutkimistamme nimikkeistä ja niiden rangaistuksista kokosimme havainnollistavat taulukot ja analysoimme tuloksia verbaalisti.

1.2 Tutkimus ja sen toteuttaminen

1.2.1 Tieteellinen tutkimus

Opinnäytetyön tulee täyttää tieteellisyyden kriteerit. Jokaiseen opinnäytetyöhön kuuluu tutkimus tai ainakin tutkimuksellinen ote.⁴ Tieteellisestä tutkielmaa tehdessä tulee aiheen olla rajattu, täsmällinen ja selkeästi määritelty siten, että muutkin voivat sen tunnistaa. Tutkielman tavoitteena tulee tuoda ilmi jotakin sellaista, jota ei ole aiemmin sanottu tai sitten jo entuudestaan tunnettu asia tuodaan ilmi uuden näkökulman kautta. Lisäksi tieteellistä tutkielmaa tehdessä tutkijan tulee miettiä työnsä hyötyä muille. Tämä kohta on myös ammattikorkeakoulun opinnäytetyön arviointikriteereissä, kun arvioidaan, kuinka

² Niemi 2016, s.79-80

³ Niemi 2016, s.79-80

⁴ Kananen 2015, s. 41-55

tärkeänä ja hyödyllisenä opinnäytetyötä ja sen aihevalintaa voidaan pitää. Viimeiseksi tieteellisyyden kriteeriksi määritellään tutkielman väitteet, tulokset ja niiden huolellinen perustelu. Tutkielman tulee siis avata menettelytavat, joiden perusteella johtopäätöksiin on päädytty, mikä taas antaa tilaisuuden tieteelliselle keskustelulle tutkielman tuloksista ja niiden merkityksestä.⁵ Opinnäytetyön on perustuttava pelkkiin tosiasioihin. Opinnäytetyöstä esille nousevat johtopäätökset tulevat suoraan aineistosta eikä teksti saa sisältää kirjoittajan mielipiteitä vaan kirjoittajan on oltava täysin objektiivinen⁶. Pelkän raportin kirjoittaminen ei meidänkään opinnäytetyön kohdalla tullut kysymykseen vaan sisällyttäessämme työhömmme tutkimuksen työ kirjoitettiin opinnäytetyön puitteissa.

1.2.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Alkuun tutustuimme tuoreimpaan seksuaalirikoslainsäädännön uudistukseen vuodelta 2014 ja siihen, mitä hallitus lakimuutoksella tarkoitti. Lakimuutos käsitti muun muassa rikosnimikkeen pakottaminen sukupuoliyhteyteen eli niin sanotun ”lievän raiskauksen” poistamisen laista, ja seksuaalisen ahdistelun rikosnimike lisättiin uutena pykälänä lakiin (lakimuutos kokonaisuudessaan avattu luvussa 2.2). Seuraavaksi kokosimme hallituksen esityksestä tiivistelmän, jossa kävimme läpi hallituksen esityksen tavoitteet ja muutokset lakia kohtaan. Tämän jälkeen keräsimme oikeuskirjallisuudesta teoriatietoa Suomen seuraamusjärjestelmästä ja oikeuskäytännöistä.

Tutkimuksessamme käytimme valmista tilastotietoa sekä Tilastokeskukselta että PolStat-järjestelmästä. Tilastokeskuksen tilastotiedoista kokosimme Excel-taulukot, joissa käymme läpi tutkimukseen valittujen rikosten osalta oikeudessa tuomittujen lukumääriä ja rangaistuksia koko Suomen alueelta. Raiskausrikosten osalta yläsarakeeseen kirjasimme käsiteltävän vuoden, oikeudessa rangaistukseen tuomittujen lukumäärän, ehdottomaan ja ehdolliseen vankeuteen tuomittujen lukumäärän ja tuomion kesto kuukausina. Pystysarakeeseen kirjasimme rangaistusten lukumäärän, keskimääräisen rangaistuksen pituuden sekä rangaistuksen ala- ja yläkvartiilin.

Taulukoihin, jotka käsittelivät seksuaalisen ahdistelua ja kunnianloukkausta kirjasimme yläsarakeeseen käsiteltävän vuoden, oikeudessa tuomittujen lukumäärän, ehdolliseen vankeuteen tuomittujen lukumäärän ja tuomion keston kuukausina sekä tuomioistuimessa sakkoon tuomittujen lukumäärän ja päiväsakkojen lukumäärän.

PolStat-järjestelmästä saatujen tietojen avulla kokosimme Excel-taulukoihin käsittelemämme rikokset ja rikosten poliisille tietoon tulleiden ilmoitusten lukumäärän koko Suomen alueelta. Yläsarakeeseen kirjasimme poliisille tietoon tulleiden ilmoitusten lukumäärän sekä jokaisen käsiteltävän rikosnimikkeen. Pystysarakeeseen kirjasimme käsiteltävän vuoden.

⁵ Uusitalo 1999, s. 113-115

⁶ Kananen 2015, s. 121

Kokoamamme taulukot selitimme jokaisen taulukoiden alle verbaalisti ja pohdimme saamiemme tulosten mahdollisia syitä tutkimusongelmiemme pohjalta. Tulkittuamme tuloksia kirjoitimme oman arvion saamiemme tulosten luotettavuudesta.

1.2.3 Tutkimusongelma ja -menetelmät

Opinnäytetyön kirjoittaminen lähtee liikkeelle aihevalinnasta ja tutkimusongelman kehittamisestä⁷. Meidän opinnäytetyössämme käsittelemme seksuaalirikoslainsäädännön muutosta vuodelta 2014 ja vertailemme tilastollisesti vuosina 2010-2015 neljästä rikoksesta annettuja rangaistuksia. Tutkimuskysymyksiä työssämme on: minkälainen vuoden 2014 lakimuutos on seksuaalirikoslainsäädännössä, mitä ovat lakimuutoksen vaikutukset sekä millaista oikeuskäytäntö on seksuaalirikoksissa?

Seuraavaksi opinnäytetyössä valitaan käytettävä tutkimusmenetelmä, eli hyödynnettävä menetelmä, jolla tutkimusongelma pyritään ratkaisemaan. Tutkimusmenetelmä pitää sisällään aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät, joita opinnäytetyössä käytetään. Tutkimusmenetelmän valinta määrittää käytettävän tutkimusotteen. Tutkimusotteina voidaan pitää laadullista (kvalitatiivinen) tai määrällistä (kvantitatiivinen) tutkimusta. Tutkimusongelman luonne määrittää ensisijaisesti käytettävän tutkimusotteen.⁸

Tutkimusmenetelmää käyttämällä ratkaistaan tutkimusongelma. Tutkimusmenetelmä on sääntö, keino tai menettelytapa, jolla tutkimusongelmaan tuodaan ratkaisu. Ratkaisua tuottaessa käytetään hyväksi tiedemaailman hyväksymiä ja oikeiksi toteamia keinoja. Tavoitteena on aikaansaada luotettavaa tietoa, jolle ratkaisu voidaan pohjata⁹. Tutkimusongelmaa asettaessa määritellään samalla tutkimuksen tavoitteet, joihin tutkimuksessa pyritään. Tutkimuksen aloittamiseen saattaa liittyä myös esitutkimuksen tekemistä. Esitutkimuksessa perehdytään aikaisempiin samankaltaisiin tutkimuksiin ja tutustutaan aihekirjallisuuteen samalla pohtien tutkimuksen tekotapaa¹⁰. Meidän opinnäytetyöaiheemme lähti liikkeelle esitutkimuksen myötä. Tutkimme jo tehtyjä opinnäytetöitä seksuaalirikoksista ja tutustuimme työhön¹¹, jossa pohdittiin tulevaa seksuaalirikoslainsäädännön muutosta. Tästä kiinnostuneena paneuduimme lainsäädännön lakimuutoksiin ja päätimme tehdä tutkimuksen tuoreimmasta uudistuksesta.

Empiirinen tutkimus on soveltava tutkimus, jolla tarkoitetaan käytännön tavoitteisiin pyrkivää itsenäistä tiedon hakua ja etsintää. Empiiriset tutkimukset voidaan jakaa kvalitatiivisiin – ja kvantitatiivisiin tutkimuksiin.¹²

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiöitä¹³ ja sen tutkimusaineisto on verbaalista¹⁴. Pääsääntönä tutkimusotteen valinnassa voidaan ajatella,

⁷ Kananen 2015, s. 41-55

⁸ eml. s. 60-65

⁹ eml. s. 65-67

¹⁰ Holopainen & Pulkkinen 2013, s. 18

¹¹ Kuvaja (2011)

¹² Uusitalo 1999, s.70

¹³ Kananen 2015, s. 70

¹⁴ Uusitalo 1999, s. 79

että mitä vähemmän tutkittavasta ilmiöstä tiedetään, sitä todennäköisemmin tutkimusotteeksi valitaan kvalitatiivinen tutkimus¹⁵. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen kulku ei ole yhtä selkeä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen, käsittely ja analyysi eivät ole selkeästi toisistaan erotettavat osa-alueet, vaan aineiston keräämisen jälkeen analyysi saattaa osoittaa lisäaineiston tarpeen.¹⁶ Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston rajat ovat alttiita muutoksille ja ne elävät tutkimuksen ajan¹⁷. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan edetä siis tilanteen mukaan ja se antaa tutkijalleen erilaisia mahdollisuuksia ja reittejä päästä päämääränsä. Tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä kvalitatiivisessa tutkimuksessa ovat dokumentit, havainnointi ja erilaiset haastattelut.¹⁸

Meidän opinnäytetyössämme käytämme aineistona valmiita tilastoja ja poliisin PolStat-rekisteriä, joten käyttämämme aineistonkeruumenetelmä on kvantitatiivista tutkimusta. Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa edellytetään ilmiön tuntemista, jolloin tutkimuksen taustalla tulee olla ilmiötä selittävä teoria ja laaja esiyymmärrys ilmiöstä. Näiden seikkojen pohjalta laaditaan tutkimuskysymykset tutkimusongelman mukaan. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa yleisin aineistonkeruutapa on kysely. Lisäksi kvantitatiivisen tutkimuksen voi tehdä myös rekistereistä, tietokannoista tai kerätyistä tilastoista, kuten me opinnäytetyössämme teemme.¹⁹

Kvantitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat aiemmat teoriat, johtopäätökset aiemmista tutkimuksista sekä tarkka käsitteiden määrittely. Lisäksi kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruusuunnitelmat on toteutettava siten, että ne soveltuvat määrälliseen, numeeriseen mittaamiseen. Tutkimuksessa on määriteltävä perusjoukko, johon tulosten tulee päteä, ja siitä perusjoukosta otetaan tutkimuksessa käsiteltävä otos²⁰. Opinnäytetyössämme huomiomme kiinnittyy kolmeen valitsemaamme seksuaalirikokseen (raiskaus, törkeä raiskaus ja seksuaalinen ahdistelu) sekä yhteen yksityisyyttä, rauhaa ja kunniaa loukkaavaan rikokseen (kunnianloukkaus). Opinnäytetyömme perusjoukkona voidaan pitää jokaista valitsemaamme eri rikosnimikettä, jolloin voidaan puhua jokaisen kohdalla kokonaistutkimuksesta eli censuksesta²¹. Emme valitse satunnaisesti joitakin käsittelemiämme tapauksia vuosilta 2010-2015, vaan otamme jokaisen rikoksen ja niistä annetun rangaistuksen vertailuumme. Kohdallamme voisi puhua myös nykytilanteen katsauksesta, koska käytämme ainoastaan jo olemassa olevaa tietoa ja keräämme tiedon koosteeksi²².

Molempia, sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusta voidaan käyttää tieteellisessä tutkielmassa. Käytettäessä yhdessä tutkimuksessa useampia menetelmiä voidaan puhua monistrategisesta tutkimuksesta. Aina tutkimusongelma ei ratkea yhdellä menetelmällä. Joskus myös tutkielmaa tehdessä saattaa huomata, että tarvitaan lisätutkimusta toista

¹⁵ Kananen 2015, s. 70

¹⁶ Kananen 2015 s.71-80

¹⁷ Uusitalo 1999,s. 80

¹⁸ Kananen 2015,s. 71-81

¹⁹ eml. s. 73-75

²⁰ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 136

²¹ Kananen 2015, s. 268

²² Haikansalo & Korander 2016, s. 4

menetelmää hyödyntäen. Monistrateginen tutkimus lisää tutkimuksen arvoa.²³ Monistrategista tutkimusta kutsutaan myös triangulaatioksi. Triangulaatiolla eli tutkimusmenetelmien yhteiskäytöllä voidaan tarkentaa tutkimuksen validiutta.²⁴ Validiudesta kerrotaan myöhemmin kappaleessa Tutkimustulokset.

Opinnäytetyömme on lisäksi oikeustieteellistä tutkimusta, koska käsittelemme työssämme jokaisen tutkimuskysymyksen osalta voimassa olevan seksuaalirikoslainsäädännön sisältöä. Oikeustieteistä merkityksellisimmät tieteen osa-alueet ovat lainoppi, oikeushistoria, oikeussosiologia, oikeusfilosofia ja vertaileva oikeustiede. Oikeustieteellisestä tutkimuksesta suurin osa on lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Lainoppi pyrkii selventämään, kuinka kussakin tilanteessa pitäisi toimia voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan. Pääsääntönään lainoppi tutkii oikeusjärjestyksen tulkitsemista ja voimassa olevan lain sääntöjä. Lisäksi lainopin tehtävänä on voimassa olevan lain jäsentäminen eli lainoppi luo ja kehittää oikeudellista käsitejärjestelmää, minkä varassa oikeutta tulkitaan. Lainoppi näyttäytyy vahvasti läpi opinnäytetyömme, sillä käsittelemme seksuaalirikosten voimassaolevaa lainsäädäntöä ja oikeusjärjestystä paljon. Jäsennämme ja tulkitsemme voimassa olevaa lakia, kuten lainopin tehtäviin kuuluu.²⁵

1.3 Käytetyt järjestelmät

1.3.1 Tilastokeskus

Tilastokeskus on Suomen tilastollinen keskusvirasto. Tilastokeskus tuottaa lähes 200 erilaista julkista tilastoa, jotka ovat jokaisen käytettävissä. Tietoaineistoista valtaosan tilastokeskus saa julkishallinnon rekistereistä. Lisäksi tilastokeskus kerää tietoa erilaisilla kyselyillä ja haastatteluilla²⁶. Vuosittain tilastokeskus julkaisee Suomen tilastollisen vuosikirjan, josta löytyy laajasti yhteiskuntaelämää ja valtion eri aloja koskevia sekä koti- että ulkomaan tilastotietoja²⁷.

Hyödynnämme opinnäytetyössämme tilastokeskuksen tietokantataulukkoa Syytetyistä, tuomituista ja rangaistuksista valitsemiemme rikosten osalta. Tilastokeskuksen tietokantataulukosta kävimme läpi jokaisen käsittelemämme rikosnimikkeen erikseen ja haimme vuosina 2010–2015 oikeudessa tuomittujen tapausten lukumäärät.

1.3.2 PolStat

PolStat eli poliisin tilastopalvelu on poliisin tulostietojärjestelmä, jota ylläpitää poliisihallitus. PolStat-järjestelmään tuotetaan tilastoja ja raportteja poliisin toiminnasta.

²³ Kananen 2015, s. 76

²⁴ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 228

²⁵ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2001, s. 13-14

²⁶ Tilastokeskus: Tiedonkeruut, avattu 8.2.2017

²⁷ Holopainen & Pulkkinen 2013, s. 22

PolStat-järjestelmästä löytyy tilastotietoa monista eri tietojärjestelmistä ja se toimii tietovarastona niin poliisille, kuin ulkopuolisillekin tiedontarvitsijoille. PolStat-järjestelmästä saatavia tilastotietoja käytetään poliisitoiminnan suunnitteluun, seurantaan ja kehittämiseen²⁸. Järjestelmä tuottaa tilastoja ja raportteja muun muassa rikosten ja hälytystehtävien määrästä, poliisin työajoista, taloudesta ja henkilöstöstä. Järjestelmää hoitava tiimi on osa Poliisiammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämisosastoa²⁹. Saimme PolStat:sta opinnäytetyöhömme tietoja siitä, kuinka monta käsittelemäämme rikosta on tullut poliisin tietoon vuosina 2010–2015, eli esimerkiksi kuinka monta rikosilmoitusta raiskausrikoksesta poliisi on kirjannut vuonna 2012. Lisäksi PolStat:sta saamme tiedon tutkimukseen valikoitujen nimikkeiden osalta tekijöiden kansallisuuksista. Tätä tietoa aiomme verrata mediassa käytyyn keskusteluun ulkomaalaisten, eritoten maahanmuuttajien tekemistä seksuaalirikoksista³⁰

2 LAIN VALMISTELU

2.1 Lain säätäminen

Useimmat eduskunnassa käsiteltävät lakialoitteet ovat hallituksen esityksiä, kuten käsittelemämme seksuaalirikoslain hallituksen esitys. Eri ministeriöissä toimivat virkamiehet tekevät lainvalmistelutyötä, mutta myös yksittäisellä kansanedustajalla on oikeus tehdä lakialoite, joka käsitellään samassa järjestyksessä kuin hallituksen esitys, mikäli siihen on saatu vähintään sadan kansanedustajan allekirjoitus.³¹ Lisäksi kansalainen voi tehdä lainsäädäntöaloitteen, jonka eduskunta on velvollinen ottamaan käsittelyyn, mikäli aloitetta on kannattanut vähintään 50 000 äänioikeutettua kansalaista³².

Valmistetusta lakiesityksestä käydään ensiksi lähetekeskustelu eduskunnan täysistunnossa. Siellä kansanedustajat voivat esittää näkökulmia, joita lakiesityksen valiokuntakäsittelyssä pitäisi ottaa huomioon. Lähetekeskustelusta lakiesitys siirtyy siis joko suureen valiokuntaan tai erikoisvaliokuntaan, joka valmistelee lain eduskunnalle ensimmäiseen käsittelyyn. Valiokunnassa kuullaan alan asiantuntijoita, jotka laativat lakiesityksestä mietintönsä.³³ Ensimmäisessä käsittelyssä eduskunnassa päätetään lain sisältö ja tarvittavista pykälistä äänestetään. Mikäli muutoksia valiokunnan tekemään ehdotukseen tulee, laki lähetetään vielä suurenvaliokunnan käsittelyyn. Eduskunnan toisessa käsittelyssä päätetään pelkästään lain hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Mitään lain sisältöön liittyviä päätöksiä ei enää tehdä. Eduskunnan hyväksyttyä lain, se lähetetään tasavallan presidentin vahvistettavaksi. Presidentillä on aikaa hyväksyä laki kolmen kuukauden kuluessa, mutta oikeus myös jättää laki vahvistamatta. Tässä tapauksessa laki palaa takaisin eduskuntaan uuteen käsittelyyn, jossa eduskunnan on hyväksyttävä laki muuttumattomana tai hylättävä

²⁸Poliisiammattikorkeakoulu: Poliisin tilastopalvelu avattu 8.2.2017

²⁹Poliisiammattikorkeakoulu: Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat, avattu 8.2.2017

³⁰Riitta Jokinen 25.10.2016

³¹eml. s. 66

³²Oikeusministeriö, 2013: Lainkirjoittajan opas, s. 311-312

³³Arola, Aromaa, Haapala, Hentilä, Kauppinen 2010, s. 63-67

se. Mikäli eduskunta hyväksyy lain uudestaan, se astuu voimaan sellaisenaan ilman vahvistusta, muuten lakiehdotus raukeaa.³⁴ Kaikki lait julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa ja niiden voimassaolo alkaa laissa mainitusta päivästä lähtien³⁵.

Tavalliset lait ja perustuslait säädetään eri tavoin. Eduskunnan perustuslakivaliokunta päättää, milloin laki on säädettävä perustuslainsäätämismääräysjärjestyksestä.³⁶ Perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin (PL. 74§, 11.6.1999/731). Perustuslainmukaiset lait voidaan hyväksyä yksinkertaisella enemmistöllä, jolloin lait jäävät lepäämään seuraavan eduskunnan säädettäväksi. Lepäämään jätetty laki vaatii uuden eduskunnan ensimmäisillä valtiopäivillä kahden kolmasosan enemmistön tullakseen hyväksytyksi. Muutoin laki voidaan julistaa kiireelliseksi vähintään viiden kuudesosan määräenemmistöllä, jolloin se voidaan hyväksyä jo saman eduskunnan aikana niin ikään kahden kolmasosan enemmistöllä (PL. 73§ 11.6.1999/731).

2.2 Lain muuttaminen

Alkuperäisiä lakeja voidaan myöhemmin muuttaa. Säädöksiä, joilla alkuperäisiä lakeja muutetaan, nimitetään muutossäädöksiksi. Itse muutossäädöstä voi myös myöhemmin muuttaa. Kumoa missäädökseksi kutsutaan säädöstä, jolla ainoastaan kumotaan voimassaoleva säädös tai lainkohta. Kumottu laki ei ole enää voimassa, eikä sitä voi muuttaa, sillä ainoastaan voimassaolevaa lakia voidaan muuttaa³⁷. Lain kumoaminen on aina lopullista³⁸. Tutkimassamme lakimuutoksessa seksuaalirikoslainsäädännöstä kumottiin lainkohta: Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

Lain johtolausetta ei voida muuttaa. Laista voidaan muuttaa nimike, pykälä, momentti, kohta, alakohta, luvun tai osan otsikko, väliotsikko, pykälän otsikko, pykälää tai alakohtaa edeltävä johdantokappale tai liite.³⁹

Lakiin voi tehdä muutoksia myös lisäämällä pykälää, momenteja ja kohtia. Seksuaalirikoslainsäädäntöön lisättiin uusi pykälä: Seksuaalinen ahdistelu. Käsitlemistämme muutoksista lisää luvussa 4.

Myös voimaantulosäännöstä, eli säännöstä, joka kertoo lain voimaan astumisen, voidaan muuttaa. Joskus lain voimaantuloa halutaan aikaistaa tai lykätä, jolloin voimaantulosäännöksen muuttaminen tulee kysymykseen. Alkuperäistä lain voimaantulopäivää ei saa muuttaa tai jättää laista pois, vaan lakiin tulee uusi voimaantulosäännös vanhan alle.⁴⁰

³⁴ Heikkonen, Ojakoski, Väisänen 2007, s. 45

³⁵ Arola, Aromaa, Haapala, Hentilä, Kauppinen 2010, s. 68

³⁶ eml. s. 68

³⁷ Oikeusministeriö, 2013: Lainkirjoittajan opas, s. 312

³⁸ eml. s. 316

³⁹ eml. s. 312

⁴⁰ eml. s. 313-315

Lakia voidaan muuttaa myös ennen sen voimaantuloa. Edellyttäen sitä, että laki on vahvistettu, taikka laki on vahvistamatta jätettynä ja muuttumattomana uudelleen hyväksytty eduskunnassa. Vahvistettua, muttei vielä voimaantullutta lakia voidaan joutua muuttamaan esimerkiksi siinä havaittujen virheiden taikka muuttuneiden olosuhteiden takia.

3 RIKOSSEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

3.1 Rangaistusjärjestelmä

Rikosoikeudeksi kutsuttu kokonaisuus koostuu rikosoikeudellisista normeista. Rikosoikeudelliset normit säätelevät sitä, millä perusteella henkilön voidaan katsoa syyllistyneen rikokseen eli laissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon sekä sitä, millainen seuraamus rangaistavaan tekoon syyllistyneelle voidaan antaa. Rikosoikeuden yleiset opit määrittävät rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset.⁴¹

Rikoslaki sisältää lukemattomia kieltoja ja käskyjä, joiden tehosteena ilmenee rangaistusuhka. Rikosnimikkeeseen sisältyy rikoksen nimi, tunnusmerkistö ja rangaistussäännös. Rikoksen tunnusmerkistö määrittelee kielletyn teon rangaistuksen uhalla. Rangaistussäännöksestä taas ilmenee millaisen rangaistuksen teosta voi tuomita. Rangaistuksella voidaan osoittaa teon tekijälle, että teko on ollut väärä ja sen menettely paheksuttavaa. Rangaistuksen määritelmällä voidaan ymmärtää yhteiskunnan pitämän normin rikkomista, joka on vahvistettu koskemaan kaikkia.⁴² Rangaistusta pidetään seurauksena lain rikkomisesta. Rangaistuksen käyttö edellyttää jo tapahtunutta ja tehtyä rikosta.⁴³ Rangaistus määrätään oikeudellisena seuraamuksena ja sen määrää tuomioistuimien tai muu siihen oikeutettu viranomainen, joko syyttäjä tai poliisi⁴⁴. Suomen rikoslaisissa rangaistus kajoaa yleensä kansalaisen perustuslaissa suojattuihin etuihin, kuten varallisuuteen tai vapauteen⁴⁵.

Rangaistukset voidaan jakaa yleisiin ja erityisiin rangaistuksiin⁴⁶. Yleisiä rangaistuksia voidaan tuomita kenelle tahansa rikoslain alaiselle henkilölle, kun taas erityisiä rangaistuksia voidaan soveltaa ainoastaan tietyssä asemassa olevaa henkilöä kohtaan⁴⁷. Rikoslain 6 luku 1§ (13.6.2003/515) määrittelee rikoslain alaiset yleiset rangaistuslajit, joita ovat: rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Lain mukaan nuorisorangaistukseksi kutsutaan rangaistusta, jossa rikoksen tekijä on tekohetkellä alle 18-vuotias. Erityisrangaistuksiin kuuluu nuorisorangaistuksen lisäksi rangaistukset, joissa rikkeen tekijä on ollut virkamies tai

⁴¹ Tapani & Tolvanen 2011, s. 3

⁴² Lappi-Seppälä 2000, s. 2

⁴³ eml.

⁴⁴ Tapani & Tolvanen 2011, s. 7-8

⁴⁵ eml. s. 9

⁴⁶ Lappi-Seppälä 2000, s. 5

⁴⁷ eml. s. 3

sotilas. Virkamiehiä koskevat rangaistukset ovat varoitus ja viraltapano. Sotilaan erityisiä rangaistuksia ovat taas kurinpitörangaistukset, esimerkiksi poistumisrangaistus ja kurinpitösakko.

Rangaistusvastuu voi koskettaa luonnollisen henkilön lisäksi myös oikeushenkilöä, esimerkiksi osakeyhtiötä. Oikeushenkilö voidaan tuomita tietyin edellytyksin yhteisösakkoon. Tuomitseminen edellyttää rikoslain 9 luvussa (21.4.1995/743) asetettujen edellytysten täyttymistä oikeushenkilön ja teon osalta.⁴⁸

Rikoslain säännösten teonkuvauksessa puhutaan ainoastaan yhdestä tekijästä. Rikoslain 5 luvussa "Yrityksestä ja osallisuudesta" - kuitenkin käsitellään useamman kuin yhden tekijän mahdollista rikosoikeudellista vastuuta teosta. RL 5:3 muun muassa määrittää rikoskumppanuudesta siten, että yhdessä tehdystä rikkeestä rangaistaan kutakin rikokseen osallistunutta.

3.1.1 Rangaistuksen määrääminen

Varhaisemmat rikoslait sisälsivät kiinteät rangaistukset rikoksista, jolloin rangaistusten suuruus oli päätetty jo ennalta, eikä tuomareilla ollut käytössään nykypäivän harkintavaltaa. Rangaistukset menivät rikosten törkeyden mukaan ja esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen rangaistusasteikko määräytyi sen mukaan, kuinka monta sormea pahoinpitelyn tekijä uhriltaan katkaisi.⁴⁹

Tuomioistuimen valta rangaistusten määräämisen osalta kasvoi, kun siirryttiin asteikkojärjestelmään ja relatiivisesti määräytyviin rangaistuksiin. Määrittäessään rangaistusta tuomarilla on käytössään niin kutsuttu asteikkojärjestelmä, johon sisältyy ylä- ja alarajat, joiden puitteissa tuomari tuomion antaa. Suomessa kaikki rangaistukset on määritelty asteikollisesti, ainoastaan murhasta voi tuomita vain elinkautisen vankeusrangaistuksen⁵⁰. Tuomarin mittaamisharkinta rangaistusta määrätessään ei ole vapaasti harkittavissa oleva asia, eikä tuomari saa tehdä päätöksiä mielivaltaisesti. Rikoslain 6-luku määrittää mittaamissäännösten ohella lajivalintanormit, joiden pohjalta eri rangaistuslajeja voidaan käyttää.⁵¹

3.1.2 Yhteisen rangaistuksen määrääminen

Henkilön syyllistyessä useampaan kuin yhteen rikokseen on tuomioistuimellaan käytössä kolme vaihtoehtoa. Jos henkilö on tehnyt useamman kuin yhden vankeusuhkaisen rikoksen, esimerkiksi syyllistyy kahteen törkeä-muotoiseen rikokseen, henkilö on tuomittava yhteiseen vankeusrangaistukseen. Jos henkilö on tehnyt useamman kuin yhden sakkouhkaisen rikoksen, henkilö on tuomittava yhteiseen sakkorangaistukseen. Jos taas

⁴⁸ Tapani & Tolvanen 2011, s. 10-11

⁴⁹ Lappi-Seppälä 2000, s. 309

⁵⁰ eml.

⁵¹ eml. s.310

henkilö on syyllistynyt sekä vankeusuhkaiseen että sakkouhkaiseen rikokseen, tuomioistuin voi määrätä teosta pelkästään vankeusrangaistuksen. Tällöin sakkorangaistus katsotaan sisältyväksi vankeusrangaistukseen. Tuomioistuimella on myös mahdollisuus tuomita joistain rikoksista yhteinen vankeusrangaistus sekä lisäksi antaa sakkorangaistus esimerkiksi kolmannelta esillä olleesta rikoksesta.⁵²

1.12.2016 alkaen uuden sakkomenettelylain voimaantulua tuomioistuin voi määrätä yhteisen vankeusrangaistuksen, johon katsotaan sisältyvän sakko- ja rikesakkorikokset. Tuomioistuimella on mahdollisuus tuomita myös yhteinen vankeusrangaistus esimerkiksi kahdesta vankeusuhkaisesta rikoksesta ja lisäksi muista rikoksista sakkoa tai rikesakkoa. Tuomioistuimella ei ole mahdollista tuomita yhteisen vankeusrangaistuksen lisäksi sekä sakkoa että rikesakkoa.⁵³

Rikoslaki määrittää tilanteet, joissa käsiteltävänä on enemmän kuin yksi rikos samalla kertaa. Näissä tapauksissa yhteisen sakkorangaistuksen asteikko on 1-240 päiväsakkoa (RL 7:3.2). Rikoslakiin kuuluu myös rajoitussäännös, jonka mukaan yhteisen sakkorangaistuksen täytyy olla lievempi kuin rikosten enimmäisrangaistusten yhteismäärä.⁵⁴

Määräaikainen yhteinen vankeusrangaistus enimmillään on 15 vuotta vankeutta. Henkilön syyllistyessä kahteen tai useampaan lievempään rikokseen, joiden rangaistusasteikkona sovelletaan sakkoa, tuomitaan yhteinen sakkorangaistus.⁵⁵ Tuomioistuimella on myös mahdollisuus tuomita kahdesta vankeusuhkaisesta rikoksesta vankeusrangaistus ja tämän lisäksi antaa sakko tai rikesakko muista lievemmistä rikkeistä. Tällaisissa tapauksissa sekä sakon että rikesakon antaminen ei ole mahdollista, vaan sovellettavaksi tulee jompikumpi.⁵⁶

3.1.3 Teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden arviointi

Rikoslaki 6:4 sanoo rangaistuksen mittaamisesta seuraavaa: "Rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen".

Antaessaan rangaistusta tuomioistuin arvioi teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta. Rangaistusta mitattaessa täytyy katsoa, minkälaista oikeudellista etua rikossäännöksellä suojataan ja millainen rikossäännöksen looginen rakenne oikein on. Lain esitöissä todetaan, että määrittäessä rikoksen vahingollisuutta ja vaarallisuutta, niillä on samanlainen lähtökohtainen merkitys. Arvioitaessa teon rangaistavuutta on vaaran aiheuttamista pidettävä vahingon aiheuttamisen kanssa samanarvoisina.⁵⁷

⁵² Tapani & Tolvanen 2011, s. 34-35

⁵³ eml. s. 34-35

⁵⁴ eml. s. 34-35

⁵⁵ Tapani & Tolvanen 2011, s. 34

⁵⁶ Tapani & Tolvanen 2011, s. 35

⁵⁷ Tapani & Tolvanen 2016, s. 46

Teon vahingollisuudessa tarkoitetaan rikoksen aiheuttamaa konkreettista vahinkoa. Tällainen konkreettinen vahinko voisi esimerkiksi olla törkeässä raiskauksessa aiheutunut ruumiinvamma (RL 20:2). Teon vaarallisuuden arviointi on rikosoikeudellisesti vahingollisuutta haastavampaa. Vaarallisuus voidaan katsoa Suomen rikoslainsäädännössä jakautuvan kolmeen kategoriaan vaaran asteen perusteella: 1) tekorikokset, 2) abstraktit vaarantamisrikokset, eli rikoksen tunnusmerkistössä rangaistavuus ilmastaan käsitteellä "on omiaan aiheuttamaan vaaraa", ja 3) konkreettiset vaarantamisrikokset, joissa rikoksen tunnusmerkistössä rangaistavuus on ilmaistu termillä "aiheuttaa vaaraa".⁵⁸

Tekorikoksissa tunnusmerkistö ei sulje piiriinsä mitään vaarantamisen kriteereitä. Liikenne rikoksista tekorikoksia ovat esimerkiksi rattijuopumus ja kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta. Näin ollen tietyt teot on arvioitu lainsäätäjän toimesta vaarallisiksi ja tunnusmerkistöihin on sisällytetty olettaen niiden olevan vaaraa aiheuttavaa laatua. Rikosoikeudellisessa arvioinnissa ei ole huomioitu tilanteessa tekijän mahdollista hallintakykyä katsottaessa argumentaatiota ja todistelua.⁵⁹

Abstrakteissa vaarantamisrikoksissa rangaistavuus on yhdistetty teon vaarallisuuteen eli vaarapotentialiin eikä sen ole katsottu aiheuttavan todellista vaaraa suojattavaan oikeushyvään, kuten henkeen ja terveyteen. Teolla ei edellytetä tosiallista vaaratilannetta, vaan riittää, että teon luonteesta ilmenee vakavasti otettava vaaran mahdollisuus.⁶⁰

Vahingon suuruutta arvioitaessa, se määritellään sen perusteella, kuinka montaa säännöksellä suojattavista intresseistä rikos on koskettanut. Vaarallisuus asettuu taas rangaistusasteikolle, seurauksen todennäköisyyden perusteella, sekä sen laadun ja laajuuden perusteella⁶¹. Seksuaalirikoksia arvioitaessa teko loukkaa usein uhrin fyysistä koskemattomuutta, mutta lisäksi rangaistuksen mittaamisen arvioinnissa on keskityttävä uhrin psyykkisen hyvinvoinnin vaikuttamiseen⁶². Seksuaalirikoksissa rangaistuksen mittaaminen ja tunnusmerkistön valinta ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Esimerkiksi törkeän raiskauksen kohdalla rangaistusasteikon ollessa hyvin laaja (2-10 vuotta vankeutta), on sillä vaikutusta rangaistuksen määräämisessä.

3.1.4 Muut seuraamukset

Rikoksen tekijä joutuu kärsimään yleensä muistakin seuraamuksista kuin itse rangaistuksesta. Muut seuraamukset voidaan Lappi-Seppälän mukaan jakaa karkeasti virallisiin ja epävirallisiin eli tosiasiallisiin seuraamuksiin. Virallisiin seuraamuksiin kuuluvat ne, joita käytetään viranomaismenetelmissä tai muuten lain säännösten puitteissa. Lappi-Seppälä jakaa virallissanktiot seitsemään eri ryhmään, joita ovat: turvaamistoimenpiteet, pakkokeinot, syyttäjän- ja poliisiviranomaisen määrättävät seuraamukset, hoidolliset toimet, hallinnolliset maksuseuraamukset, vahingonkorvaus ja

⁵⁸ Tapani & Tolvanen 2016, s. 47

⁵⁹ eml. s. 48

⁶⁰ Tapani & Tolvanen 2016, s. 48

⁶¹ Lappi-Seppälä 2002, s. 378

⁶² Tapani & Tolvanen 2016, s. 55

muut seuraamukset.⁶³ Keskitymme pohtimaan poliisin käyttämiä sanktioita rikosasiassa.

Poliisin näkyvin osa-alue virallisista seuraamuksista on sakottaminen ja rikosprosessuaaliset pakkokeinot sekä niiden käyttäminen jokapäiväisessä poliisin työssä. Itse rangaistuksen lisäksi yleensä jo ennen rangaistuksen täytäntöönpanoa rikoksesta epäiltyyn on saatettu kohdistaa pakkokeinoja. Näistä mainittavimpia ovat henkilön vapautteen kohdistuvat pakkokeinot kuten kiinniottaminen ja pidättäminen.⁶⁴

Poliisiviranomaisella on tärkeä rooli esitutkinnan alussa päättää käynnistetäänkö tapahtuneesta rikoksesta jatkotoimenpiteitä. Poliisi päättää kirjataanko rikosta ollenkaan ja poliisin oikeuksiin kuuluu myös tutkinnan päätösten tekeminen kirjattujen rikosten osalta. Syyttäjä taas voi tehdä syyttämättäjättämispäätöksen asiassa (ETL 3 luku, 22.7.2011/805).⁶⁵

3.1.5 Rangaistuslatitudin käsite

Rangaistuslatitudin käsitteellä tarkoitetaan asteikkoa, johon tuomioistuimien sisällyttää konkreettisen rangaistuksen määrätessään sitä syyksi luetusta rikoksesta⁶⁶. Esimerkkirikoksena voidaan käyttää seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksessa voimaan tullutta seksuaalista ahdistelua, jonka rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Tässä tapauksessa rangaistussäännös sisältää kaksi asteikkoa, sakkorangaistuksen asteikon ja vankeusrangaistuksen asteikon. Sakkorangaistusta määrättäessä asteikko on 1-120 päiväsakkoa seksuaalisesta ahdistelusta. Vankeusrangaistusta käytettäessä rangaistus on 14 päivää - 6 kuukautta vankeutta.⁶⁷

Rikoslaki sisältää kaksi nimikettä, joissa sakkorangaistukselle on säädetty erityinen vähimmäis-latitudi. Nämä ovat törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, jossa minimi rangaistus on vähintään 30 päiväsakkoa, sekä törkeä rattijuopumus, jossa minimi rangaistus on vähintään 60 päiväsakkoa.⁶⁸

Vankeusrangaistus voidaan tuomita joko määräajaksi tai elinkautiseksi. Määräaikainen vankeusrangaistus on pituudeltaan 14 päivää - 12 vuotta. Laajin rikoslain käytössä oleva rangaistusasteikko on törkeässä pahoinpitelyssä, josta on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi ja enintään 10 vuodeksi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistuslatitudi on harvinaisen laaja ja edellyttää poliisilta erityisen huolellista jutun tutkintaa, jotta rangaistuksesta tulee oikeudenmukainen.⁶⁹

⁶³ Lappi-Seppälä 2000, s. 6

⁶⁴ eml.

⁶⁵ Lappi-Seppälä 2000, s. 6

⁶⁶ Tapani & Tolvanen, s. 31

⁶⁷ Tapani & Tolvanen 2016, s. 31

⁶⁸ eml.

⁶⁹ eml.

Rikoslain 2 c luvun mukaan vankeusrangaistukseen tuomittaessa käytetään tuomion aikayksikköinä vuosia, kuukausia ja päiviä. Vankeusrangaistuksen ollessa lyhyempi kuin kolme kuukautta, tuomio annetaan aina päivinä, eli esimerkiksi 52 päivää vankeutta. Lain mukaan vuoteen lasketaan 365 päivää ja kuukausi on pituudeltaan 30 päivää.

3.2 Tapauskohtainen seuraamus tekijälle

3.2.1 Rangaistuksen justifiointi

Rangaistuksen käyttö ja koko järjestelmän hyödyntäminen vaatii justifioinnin eli oikeutuksen. Tarkoituksellinen haitan tai kärsimyksen aiheuttaminen rikoksen tekijälle sotii keskeisiä eettisiä perusteita vastaan. Rikosoikeustieteessä rangaistusteorioiden avulla perustellaan rangaistuksen oikeutusta ja sen oikeudenmukaista käyttöä. Rangaistusteorioiden tarkoitus on kertoa kuinka rangaistusjärjestelmän oletetaan parhaimmillaan toimivan. Rangaistusteoriat voidaan jakaa kahteen pääryhmään: sovitus- ja preventioteorioihin.⁷⁰

Sovitusteorioissa, eli retributiivisissa, absoluuttisissa teorioissa, rangaistuksen oikeutus katsotaan käyvän toteen menneestä, eli jo tehdystä teosta. Rangaistus perustuu siihen, että rikoksen tekijä ansaitsee rangaistuksen tekemästään rikoksesta, jolloin tekijän katsotaan rikkoneen yhteisiä sääntöjä. Sovitusteorian mukaan rangaistuksen tehtävänä voidaan pitää rikoksen oikeudenmukaista sovitusta.⁷¹

Preventioteorioissa, eli utilitaristisissa, relatiivisissa teorioissa, rangaistuksen oikeutus katsotaan taas pohtimalla, miten rangaistus vaikuttaa rikosentekijän tulevaan käytökseen. Preventioteorioissa keskitytään tulevaan ja pyritään vaikuttamaan siihen, toisin kuin sovitusteorioissa. Preventioteoriat voidaan katsoa jakautuvaksi vielä kahteen lohkoon. Yleisestävyydellä eli yleispreventiolla tarkoitetaan sitä ennalta estävää vaikutusta, joka on rikoslaissa kielletyn toiminnan kuvauksella ja sen rangaistusuhalla muihin, mahdollisiin rikosentekijöihin. Erityisestävyydellä eli erityispreventiolla tarkoitetaan sitä puolta, mikä rangaistuksella on tekijään nähden. Arvioitaessa preventioteorioiden yksityiskohtia on muistettava hyväksyttävän rikosoikeuden reunaehdot: ei pidä käyttää tehotonta rikosoikeutta, eikä tehokastakaan rikosoikeutta ole syytä käyttää, jos muut syyt ovat ristiriidassa sen kanssa.⁷²

3.2.2 Rangaistuksen koventamisperusteet

Rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaan rangaistuksen koventamisperusteita ovat rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus, rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten

⁷⁰ Tapani & Tolvanen 2016, s. 12

⁷¹ eml. s. 13

⁷² eml. s. 13

järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta sekä tekijän aikaisempi rikollisuus.⁷³

Rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden ollessa koventamisperuste täytyy rikoksen tekemisen ja siihen tähtäävän pidempiaikaisen toiminnan olla suunniteltua. Suunnitelmallisuus voi koskea niin yhtä tekoa tai tekosarjaa, eikä siltä edellytetä kattavan koko rikostapahtuman kulkua⁷⁴. Eri rikosnimikkeissä suunnitelmallisuus ilmenee eri tavoilla. Rikoksellisen toiminnan suunnitelmallisuuteen liittyy mm. tekojen valmistelu. Rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä ja käyttämisellä koventamisperusteena edellytetään rikoksen tekemistä järjestäytyneessä ryhmässä. Tätä koventamisperustetta on ollut tarkoitus käyttää talousrikoksissa, ihmiskaupassa ja kansainvälisessä rajat ylittävässä rikollisuudessa.⁷⁵

Työmme kannalta olennaisin koventamisperusteista on tekijän aikaisempi rikollisuus, mitä myös eniten käytetään rangaistusta ankaroittavana perusteena. Perusteelta edellytetään, että tekijän aikaisempi rikollisuus ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuudella tai muuten näyttää tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kieltoja ja käskyjä vastaan. Rikoksen uusimiseen vaikuttavaa koventamista voidaan perustella kolmella seikalla: 1) *tekijä on saanut jo ensimmäisestä rikoksestaan varoituksen, mutta hän on siitä huolimatta toistanut tekonsa ja siten osoittanut piittaamattomuutta oikeusjärjestyksen sääntöjä kohtaan*, 2) *teon uusiminen osoittaa piittaamattomuutta tekijään itseensä kohdistetusta moitteesta ja varoituksesta (kohonnut syyllisyys)*, 3) *tekijän toistuva syyllistyminen rikoksiin viittaa tekijän vaarallisuuteen tai ainakin taipumukseen syyllistyä myös jatkossa rikoksiin*.⁷⁶

Näitä perusteluja voidaan kuitenkin kyseenalaistaa muun muassa sillä, ettei rangaistuslaitokset yleensä paranna rikosentekijöiden mahdollisuuksia muuttaa toimintansa lainmukaiseksi, vaan päinvastoin, ne huonontavat tekijöiden kykyä toimia sääntöjen mukaisesti. Lisäksi tekijät jotka uusivat tekemiään rikoksia, tekevät sen yleensä ennemmin toisintoimimisen mahdollisuuden vähentymisen takia kuin piittaamattomuudesta lakia kohtaan.⁷⁷

Automaattisesti rikoksen uusiminen ei kuitenkaan rangaistusta kovenna. Ratkaisevana seikkana koventamista ajatellen pidetään teosta ilmenevää piittaamattomuutta, sekä uuden ja vanhan rikoksen samankaltaisuuden arviointia. Mikäli rikosten välillä on kulunut pitkä aika, pidetään uudempaa tekoa satunnaisena uusimisena, jolloin rikoksen uusimista koventamisperusteena ei voida soveltaa. Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 1992:74

⁷³ Tapani & Tolvanen 2011, s. 75

⁷⁴ HE 44/2002 vp s. 191

⁷⁵ Tapani & Tolvanen 2011, s. 75

⁷⁶ Tapani & Tolvanen 2016 s. 87-89

⁷⁷ eml.s. 88-89

mukaan rikosten välillä kulunut aika, mikä poistaisi koventamisperusteen soveltamisen mahdollisuuden, olisi viisi vuotta.⁷⁸

3.2.3 Rangaistuksen kohtuullistamisperusteet

Rikoslain 6. luvussa on lueteltu erilaisia kohtuullistamisperusteita. Kohtuullistamisperusteiden takana on ollut ajatus rikoksesta epäillylle annettavan rangaistuksen kohtuullisuudesta. Kohtuuttomaksi rangaistus voisi nousta esimerkiksi silloin, kun rikoksen tekeminen aiheuttaisi rikoksen tekijälle muutakin huomattavaa haittaa saadun tuomion lisäksi.⁷⁹

Rikoslain 6. luvun 7. pykälä (13.6.2003/515) sisältää kolme kohtaa. Kohdissa sanotaan, että rangaistusta lieventävänä seikkana on otettava huomioon myös, mikäli vakiintuneen käytännön mukainen rangaistus johtaisi näistä syistä kohtuuttomaan tai poikkeuksellisen haitalliseen lopputulokseen, *1) tekijälle rikoksesta johtunut tai hänelle tuomiosta aiheutuva muu seuraus, 2) tekijän korkea ikä, heikko terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot sekä 3) rikoksen tekemisestä kulunut huomattavan pitkä aika.*

Hallituksen esityksessä 44/2002, esimerkkeinä kohdasta ”muu seuraus”, on käytetty viranomaisten määräämiä seuraamuksia, epävirallisia seurauksia sekä rikoksen saamaa poikkeuksellista julkisuutta. Viranomaisten määräämiä seuraamuksia ovat esimerkiksi huomattavat vahingonkorvaukset tai lastensuojelun pakkotoimet. Epävirallinen seuraamus voi esimerkiksi olla työpaikan menettäminen⁸⁰. Rikoksen saamaa poikkeuksellista julkisuutta ja sen tuomiota lieventävää vaikutusta käsittelemme jäljempänä.

Rikoslain 6. luvun 7 pykälää tulisi hallituksen esityksen mukaan soveltaa kaikkien rikoksen tekijälle aiheutuneiden seurausten arviointiin. Hallituksen esityksessä on käytetty tällaisena esimerkkinä rattijuopumuksesta tuomittavaa henkilöä, joka on rikoksen tekemisen yhteydessä sattuneessa liikenneonnettomuudessa loukkaantunut vakavasti. Rangaistuksen lieventämistä voidaan käyttää, mikäli kokonaisuuraamus on muodostumassa kohtuuttomaksi tai todella haitalliseksi. Peruste on tarkoitettu hallituksen esityksen mukaan poikkeussäännökseksi.⁸¹

Jussi Matikkala on kirjassaan esittänyt luettelon, mitä pitäisi ottaa huomioon kun arvioidaan sanktiokumulaatiota⁸². Sanktiokumulaatiolla tarkoitetaan tekijälle rikoksen tekemisestä aiheutuneita muita seurauksia⁸³. Luetteloon kuuluu: *Muun seurauksen ankaruus, muun seurauksen ankaruuden suhde tyyppirangaistuksen ankaruuteen, muun seurauksen tyyppillisuus ja ennakoitavuus, muun seurauksen luonne ja funktio (onko kyse*

⁷⁸ Tapani & Tolvanen 2016, s.90

⁷⁹ HE 44/2002 vp s. 212

⁸⁰ HE 44/2002 vp s. 213

⁸¹ eml.

⁸² Matikkala 2010, s. 143

⁸³ HE 44/2002 vp s. 226

epävirallisesta vai virallisesta seurauksesta; onko kyse funktioltaan rangaistuksenluonteisesta seurauksesta, turvaamistoimenpiteestä vai hyvittävästä seurauksesta), muun seurauksen oikeudenmukaisuus tai oikeudenvastaisuus (normaalijulkisuus vai viranomaisen tietovuodosta seuraava julkisuus) ja lieventämisen yhteensopivuus kriminaalipoliittisten tavoitteiden kanssa⁸⁴.

Rikoslain 6. luvussa kuvattu muu seuraus ei saa säännönmukaisesti johtaa rangaistuksen lieventämiseen, vaan sitä sovelletaan poikkeustilanteessa. Korkeimmassa oikeudessa on pohdittu, mitä voidaan pitää kohtuuttomana seurauksena rikoksen tekemisestä. Suurin osa korkeimman oikeuden ratkaisuista liittyy vahingonkorvauksiin, jotka otetaan huomioon rangaistusta mitattaessa. Vahingonkorvausvelvollisuuttakaan ei kuitenkaan oteta huomioon kuin ainoastaan sellaisissa tapauksissa, joissa se on poikkeuksellisen suuri tai yllättävä.⁸⁵

Toisena kohtuullistamisperusteena Rikoslain 6. luvun mukaan on tekijän korkea ikä, terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot. Tämän momentin käyttäminen kohtuullistamisperusteena edellyttää rangaistuksen nousemisen kohtuuttomaan tai poikkeukselliseen lopputulokseen⁸⁶. Kohtuullistamisperusteet takaavat rangaistusten oikeudenmukaisuuden. Lainkäyttäjien pitää huomioida rangaistusta mitattaessa, miten mikäkin rangaistus vaikuttaa eri yksilöihin.⁸⁷ Vakava sairaus ja korkea ikä voivat olla vaikuttavia seikkoja niin vanhojen kuin nuorienkin rikoksen tekijöiden osalta arvioidessa, tuomitaanko rikoksen tekijä ehdottomaan vai ehdolliseen vankeuteen.⁸⁸ Soveltuvuutta arvioidaan kuitenkin ainoastaan tuomitsemishetken perusteella, eikä sen perusteella, missä kunnossa tekijä oli tehdessään rikoksen⁸⁹.

Viimeinen kohtuullistamisperuste on: *rikoksen tekemisestä kulunut huomattavan pitkä aika*. Tätä kohtuullistamisperustetta voidaan käyttää samankaltaisissa tilanteissa kuin rikoksen vanhentumistapauksissa. Myös rikoksen tekijän elämäntilanne saattaa olla täysin eri kuin rikoksen tekohetkellä.⁹⁰ Rikoksen vanhentumisajankohta tulee huomioida rangaistusta mitattaessa. Mitä lähempänä rikoksen vanhentumisaika on rangaistusta päätettäessä, sitä enemmän sillä on vaikutusta tuomion mittaamiseen. Arvioinnissa huomioidaan myös rikostyyppi.⁹¹ Esitöiden mukaan vanhentumisajalla ei ole niin suurta merkitystä esimerkiksi talousrikoksissa kuin lievissä omaisuusrikoksissa⁹².

Korkein oikeus linjaa ratkaisussaan KKO 2014:87, että mitattaessa rangaistusta on huomioitava lisäksi rikoksen tekijän elämäntilanne ja sen mahdollinen muutos. Rangaistusta voidaan lieventää esimerkiksi silloin, kun rikoksen tekeminen on ollut

⁸⁴ Matikkala 2010, s. 143

⁸⁵ Matikkala 2010, s. 120-123

⁸⁶ Tapani & Tolvanen 2016, s. 126

⁸⁷ HE 44/2002 vp, s. 200

⁸⁸ Tapani, & Tolvanen 2016, s. 126

⁸⁹ Matikkala 2010, s. 146

⁹⁰ Tapani & Tolvanen 2016, s. 127

⁹¹ Tapani & Tolvanen 2016, s. 127

⁹² HE 44/2002 vp, s.201

sidoksissa tekijän tekohetken elämäntilanteeseen. Lieventävä seikkana voidaan arvioida sitä, jos rikoksen tekijä on päässyt yli vanhoista elämäntavoistaan.⁹³

Mikäli rikosprosessin kesto on ollut kohtuuton, se voidaan ottaa huomioon tuomiota lieventävänä seikkana. Prosessin kohtuutonta kestoja pitää perustella, miten kesto on vaikuttanut tuomion lieventämiseen. Poikkeuksellisissa tilanteissa syyte voidaan jopa hylätä, mikäli prosessin kesto on kestänyt kohtuuttoman pitkään.⁹⁴

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2004:58 tuonut ilmi, että joissain tilanteissa oikeudenmukaisuuden nimissä ainoa vaihtoehto on hylätä syyte tai jättää asia tutkimatta. Tällainen käytäntö voi tulla kysymykseen muun muassa silloin, kun syytetyllä ei ole kunnollisia mahdollisuuksia puolustautua oikeudenkäynnin pitkittymisestä johtuen.⁹⁵

3.2.4 Yhdenvertaisuus- ja suhteellisuusperiaate

Yhdenvertaisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa asettaa ilman hyväksyttävää syytä eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, vakaumuksen, uskonnon, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (PL. 6§). Yhdenvertaisuusperiaatteella edellytetään samanlaisten tapausten samanlaista kohtelua ja yhtäläillä erilaisten tapausten erilaista kohtelua. Yhdenvertaisuusperiaatteen edellytykset ovat sinänsä yksinkertaisesti ymmärrettäviä, mutta ongelmaksi nousee samankaltaisuuden arviointi. Kahta tismalleen toisiaan muistuttavaa rikostapausta ei ole. Jokainen rikosprosessiin osallistuva viranomaisvaikuttaa tapaukseen, joten samankaltaisetkin jutut muokkaantuvat uniikeiksi prosessin edetessä.⁹⁶

Lyhykäisyydessään suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että törkeistä rikoksista on tuomittava ankarampia rangaistuksia kuin lievistä rikoksista. Lisäksi ankaruuden pitää olla rikosten kesken yhtenäinen. Näkökulma, joka tarkastelee eri rikosten asemaa suhteessa toisiinsa rikoksiin, voidaan kutsua relatiiviseksi näkökulmaksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi törkeästä raiskauksesta, jonka rangaistusasteikko on vähintään kaksi vuotta ja enintään kymmenen vuotta vankeutta, pitää tuomita ankarampi rangaistus kuin raiskauksesta, jonka rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Suhteellisuusperiaatteella edellytetään myös sitä, että törkeästä raiskauksesta pitäisi tuomita yhtä paljon ankarampi rangaistus kuin törkeä raiskaus on raiskausta törkeämpi rikos. Tätä näkökulmaa voidaan kutsua absoluuttiseksi näkökulmaksi. Lainkäyttäjältä edellytetään siis järeää ammattitaitoa soveltaessaan rangaistuskäytäntöä.

⁹³ Tapani & Tolvanen 2016, s. 128

⁹⁴ Tapani & Tolvanen 2016, s. 132

⁹⁵ eml. s. 133-134

⁹⁶ Tapani & Tolvanen 2011, s. 19

Lainkäyttäjän kuuluu tuntea eri tunnusmerkistöjen rangaistusasteikot sekä seurata rangaistuskäytäntöjä eri rikostyyppien välillä.⁹⁷

4 RIKOSLAIN 20 LUVUN UUDISTAMINEN

Rikoslakia uudistettiin vuonna 1998 ja osana tuota uudistusta myös rikoslain 20 lukua muutettiin. Lukua on muutettu tämän jälkeenkin monia kertoja ja siihen on lisätty rangaistussäännöksiä. Syynä muutoksiin on ollut sekä kansainvälisten velvoitteiden toteuttaminen, että suhtautumisen muuttuminen tuomitsevampaan suuntaan koskien seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksia.⁹⁸

Vuonna 2014 voimaan tulleen lakiuudistuksen tarkoituksena on ankaroittaa rangaistuskäytäntöä ja korottaa 20 luvussa kuvattujen tekojen moitittavuutta. Lisäksi uudistuksella haetaan parempaa suojaa alle 18-vuotiaille. Rikoslakiin haluttiin lisätä pykälä seksuaalisesta häirinnästä, mikä on kuvattu jo laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (tasa-arvoL. 8.8.1986/609). Tasa-arvolaisissa seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.⁹⁹

Hallituksen esityksen mukaan oli epä johdonmukaista, että osa rikoslain luvussa 20 kuvatuista rikoksista oli asianomistajarikoksia. Selkeintä oli muuttaa ne kaikki virallisen syytteen alaisiksi, jolloin parannetaan uhrien asemaa. Aiempaa lakia ei voinut pitää järkevänä ottaen huomioon tekojen vakavuus.¹⁰⁰

Timo Ojalan Seksuaalirikokset-kirjassa kerrotaan lainsäädännöllisiä muutostarpeita koskevasta arviomuistiosta, jossa on kerrottu 1.9.2014 voimaan tulleen lakimuutoksen taustalla vaikuttavat syyt:

- 1) *useiden muutosten jälkeen syntynyt tarve suorittaa sääntelyä koskeva kokonaisarviointi*
- 2) *hallitusohjelmaan otettu maininta seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta siten, että sääntely turvaa paremmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden*
- 3) *valtioneuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämistä koskevan ohjelman paneminen täytäntöön*
- 4) *Amnesty Internationalin vuonna 2008 julkaisema yhteispohjoismainen raportti ja seurantaraportti vuodelta 2010, joissa on käsitelty muun muassa raiskausrikosten määritelmää ja syyteoikeuden järjestämistä ja*
- 5) *raiskausrikoksista käyty julkinen keskustelu*¹⁰¹

⁹⁷ Tapani & Tolvanen 2016, s. 17-19

⁹⁸ HE 216/2013 vp s.4

⁹⁹ HE 216/2013 vp s. 45-46

¹⁰⁰ HE 216/2013 vp s. 53, 41

¹⁰¹ Ojala 2014, s.17-18

4.1 Lakimuutos

Jätämme työssämme käsittelyn ulkopuolelle lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja pääpainona työssämme on 27.6.2014 hyväksytty laki rikoslain 20 luvun muuttamisesta, 509/2014. Käsittelemme seuraavaksi pykälää, jotka muuttuivat tai tulivat uutena lakimuutoksen myötä. Näitä ovat Rikoslain luvun 20 pykälät 1-2,5 a sekä 10-11. Jäljempänä käymme läpi pykälät 3 ja 12, jotka kumottiin kokonaan.

4.1.1 1§ Raiskaus (27.6.2014/509)

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksenteijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.

Muutoksena aiempaan rikoslain 20 luvun 1 pykälään on 3 momentti. Momentin lisäämisen tarkoituksena on kiristää rangaistusasteikkoa ja esimerkiksi raiskauksen lievemmän tekemuodon säännöksen hyödyntämisen rajoittuu. Säännös ei sovellu, mikäli teossa käytettäisiin väkivaltaa. Tämä johtaa siihen, että kaikki väkivaltaa sisältävät teot arvioidaan vähintäänkin perusmuotoisina raiskausrikoksina.¹⁰²

3 momentin lisäämisellä on pyritty myös poistamaan lievän raiskauksen ajatus, eikä tekoa pidetä vähemmän törkeänä lieventävien asianhaarojen vallitessa. 3. momenttia voitaisiin hyödyntää tilanteissa, joissa on uhattu muulla tavalla kuin väkivallalla. Uhkaukseksi riittää, että sillä on saatu henkilö taipumaan uhkaukseen. Esimerkkinä tällaisesta uhkauksesta

¹⁰² HE 216/2013 vp s.57

voidaan pitää esimerkiksi uhkausta paljastaa toisesta jokin haitallinen tieto eikä sen tarvitse olla henkilöön kohdistuva, väkivaltaa sisältävä rikos.¹⁰³

Lakivaliokunnan mietinnössä tehtiin muutoksia Rikoslain 20 luvun pykäliin 1, 5 ja 10. Muilta osin lakiehdotus hyväksyttiin hallituksen esityksessä kuvatussa muodossa.¹⁰⁴

Rikoslain 20 luvun 1 §:n lisätyn kolmannen momentin osalta mietinnössä kiinnitettiin huomiota sanaan ”törkeä.” Lakivaliokunta katsoi, ettei ilmaus ”kokonaisuutena arvostellen vähemmän törkeä” ole onnistunut tässä yhteydessä ja se ehdottikin sen muuttamista muotoon ”kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava.” Tämä mahdollistaa erilaisen tekojen erilaisen arvioinnin.¹⁰⁵

Lakivaliokunnan mielestä uuden momentin soveltamisala on vaikea hahmottaa. Momentin soveltamisalasta lakivaliokunta lausuu seuraavaa:

(1) RL 20:1:n 1 momentin mukaisista pakottamalla tehdyistä raiskauksista uuden momentin alaisuuteen voivat tulla vain uhkaamalla, ei sen sijaan väkivalloin toteutetut teot. Näiltä osin hallituksen esityksen (s. 57/I) mukaan kysymyksessä voisi olla vain ”vähäinen uhkaus käyttää väkivaltaa”.¹⁰⁶

(2) RL 20:1:n 2 momentin mukaisessa raiskauksessa on kysymys hyväksikäyttötyyppisestä raiskauksesta. Suhteessa tähän uuden 3 momentin soveltamisessa voisi olla erityisesti kyse tekoon liittyvistä ”poikkeuksellista olosuhteista”, kuten hallituksen esityksen perusteluissa (s. 57/I) mainitaan esimerkkinä säännöksen ilmaisusta ”muu tekoon liittyvä seikka”.¹⁰⁷

(3) Uuden 3 momentin alaisuuteen kuuluisivat myös sellaiset uhkaamalla toteutetut teot, joissa uhataan jollakin muulla kuin väkivallan käyttämisellä. Näitä 3 momentin toisen virkkeen mukaisia tilanteita ei koske edellytys teon vähäisemmästä kokonaistörkeydestä. Tältä osin ehdotus ei sisällä tunnusmerkistökäytön muutosta verrattuna nykykäytäntöön (ks. RL 20:3.2).¹⁰⁸

Mietinnössä todetaan 3:nen momentin soveltamisalan jäävän suppeaksi verraten 1 momenttiin, koska kaikki väkivaltaa sisältävät teot rajataan sen ulkopuolelle. Selvityksen mukaan ei voida arvioida uuden 3 momentin suhdetta vuonna 2011 säädettyyn momenttiin 2, koska siitä ei ole juurikaan kertynyt tietoa. Mietinnössä oletetaan 3 momentin käytön tulevan kysymykseen ”poikkeuksellisissa olosuhteissa” tehdyissä 2 momentin mukaisissa raiskauksissa. Keskeistä on huomioida säännöksen soveltamistilanteessa tehdyssä kokonaisarvostelussa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen laatu ja sen teko-olosuhteet.¹⁰⁹

¹⁰³ HE 216/2013 vp s.57

¹⁰⁴ LaVM 4/2014 vp

¹⁰⁵ eml.

¹⁰⁶ LaVM 4/2014 vp

¹⁰⁷ LaVM 4/2014 vp

¹⁰⁸ eml.

¹⁰⁹ eml.

4.1.2 2§ Törkeä raiskaus (27.6.2014/509)

Jos raiskauksessa

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi,

4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Rikoslain 20 luvun törkeää raiskausta koskevaa 2 pykälää muutettiin olennaisesti. Ensimmäisestä momentista poistettiin sana ”tahallisesti” sen ollessa tarpeeton. Sanan poistamisen taustalla on ajatus, että teon tahallisuuden tulee ulottua myös siitä aiheutuvaan seuraukseen. ”Tahallisesti” sana poistettiin aikoinaan lisäksi törkeää pahoinpitelyä koskevasta rikoslain 21 luvun 6 pykälästä. Kuten pahoinpitelykin, edellyttää raiskaus tahallisuutta eikä rikoslakiin ole ollut tapana kirjoittaa erikseen tahallisuuden ulottumisesta seuraukseen.¹¹⁰

2 pykälään lisättiin uusi 3. kohta, jonka käyttö on samalla tavalla mekaanista kuin muidenkin perusteiden, lukuun ottamatta teon kokonaisuuden törkeyden arviointia. Kohdan lisäämisen taustalla on ollut ajatus alle 18-vuotiaiden aseman parantamisesta ja lasten ollessa muutenkin erityisasemassa rikoslain 20 luvussa on tällainen ajatusmalli johdonmukaisempi, kun erityisasema ulottuu kaikkiin pykäliin.¹¹¹

4.1.3 Seksuaalinen ahdistelu 5a § (27.6.2014/509)

¹¹⁰ HE 216/2013 vp s.57-59

¹¹¹ eml.

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Hallituksen esityksessä HE 216/2013 puhutaan 5 a pykälästä nimellä seksuaalinen häirintä, joka on kuitenkin lakiin kirjoitettu seksuaalisena ahdisteluna. Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että seksuaalisesta ahdistelusta tulisi tuomita seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksista, jotka tehdään koskettamalla tai siihen rinnastettavalla ja vakavuudeltaan samankaltaisella tavalla. Tähän mennessä seksuaalisesta häirinnästä työelämässä on voitu rangaista käyttäen rikoslain 47 lukua työririkoksista (RL 47 21.4.1995/578). Työsyryntää koskevassa pykälässä ei kuitenkaan suoraan viitata seksuaaliseen ahdisteluun, joten tekijäpiiri jää hyvin kapeaksi. Seksuaaliseen ahdisteluun syyllistyneitä on myös ennen lakimuutosta tuomittu esimerkiksi kunnianloukkauksesta tai lievistä pahoinpitelystä.¹¹²

Hallituksen esityksessä koskettelulla tarkoitetaan tekoa, joka sisältää tietyn intensiteetin. Esimerkiksi väkijoukossa ohimennen tapahtunut hipaisu ei täytä tunnusmerkistöä. Seksuaalinen ahdistelu tulee kysymykseen, mikäli tilanteeseen liittyy sivelyä, puristelua, taputtelua tai mainittujen kaltaista toimintaa. Lisäksi kyseessä on seksuaalista itsemääräämisoikeutta suojaava pykälä, joten kosketteluun kohteena tulee olla ruumiinosa, jota voidaan pitää seksuaalisesti merkityksellisenä. Näitä ruumiinosia ovat ainakin rinnat, sukupuolielimet, takapuoli ja reidet. Myös suutelua voidaan pitää kosketteluna.¹¹³

Kosketteluna voidaan pitää ihmisen henkisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista. Esimerkiksi hallituksen esityksessä ehdotettiin myös, että toisen seksuaalisesti merkityksellisten ruumiinosien kommentointia julkisella paikalla voidaan joissain tapauksissa pitää seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavana. Henkisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisena voidaan pitää esimerkiksi toisen seuraamista samalla ehdotellen sukupuoliyhteyttä tai muunlaista painostamista sukupuoliyhteyteen. Ei voi täysin pois sulkea julkisella paikalla tehdyn teon arviointia kunnianloukkauksena.¹¹⁴

Seksuaalisen häirinnän pykälää voidaan soveltaa lisäksi itsensä paljastamiseen, mikäli sukupuolisiveellisyys julkisen loukkaamisen pykälässä oleva teonkuvaus ei täyty. Edelleen esimerkiksi perusteeton kysely sukupuolielämästä voi täyttää teonkuvauksen. Tällaista tekoa kuvataan ilmaisulla seksuaalinen teko, joka on kirjoitettu 5 a pykälään. Seksuaalisella häirinnällä ei välttämättä tavoitella kiihottumista vaan sen tavoite voi olla myös toisenlainen, esimerkiksi nolaaminen. Tekijän motiivista ei teon kuvauksessa puhuta eikä se ole olennainen. Seksuaalisen ahdistelun täyttymiseen ei siis tarvita tekoa, mikä on

¹¹² HE 216/2013 vp s. 57-59

¹¹³ HE 216/2013 vp , s. 57-63

¹¹⁴ eml.

seksuaalisesti olennainen. Rangaistavuuden edellytyksenä ei ole se, että kohde kokee itsemääräämisoikeutensa loukatuksi.¹¹⁵

Tekoa arvioitaessa seksuaalisena ahdisteluna, tulee huomioida teko-olosuhteet sekä tekijän ja teon kohteen välinen suhde. Jos esimerkiksi tekijä on teon kohteelle täysin tuntematon, voidaan ajatella teon olevan matalalla kynnyksellä itsemääräämisoikeutta loukkaava. Jos taas henkilöt ovat parisuhteessa, ei koskettelun voida katsoa loukkaavan itsemääräämisoikeutta.¹¹⁶

Uuden rangaistussäännöksen tavoitteena ei ole mahdollistaa lievempiä rangaistuksia tietyistä teoista, vaan sen on tarkoitus olla toissijainen muihin 20 luvussa oleviin säännöksiin nähden. Seksuaalisesta ahdistelusta voitaisiin tuomita esimerkiksi jonkun muun rikoksen ohella, kuten pahoinpitelyn, jos teko sisältäisi selvästi pahoinpitelyksi luokiteltavan teon lisäksi seksuaalisen teon.¹¹⁷

Uuden rangaistussäännöksen tullessa ei kuitenkaan suljeta pois kunnianloukkaussäännöksen soveltamista seksuaalissävyytteisessä nimittelyssä, eikä sen tarkoitus ole muuttaa lapsiin kohdistuneiden tekojen arvioimista lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Rangaistussäännös ei myöskään syrjäytä työsyrintää koskevan säännöksen soveltamista. Matalaa kynnystä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä käsittelevän säännöksen soveltamisessa, ei haluta muuttaa. Näin ollen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä olevaa mainintaa koskettelusta ei muuteta.¹¹⁸

Seksuaalisesta ahdistelusta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Sakkoa voidaan pitää riittävänä teon luonnetta ja vakavuusastetta arvioiden. Vankeusrangaistus voi tulla kysymykseen esimerkiksi toistuvien tekojen ollessa kyseessä.¹¹⁹

Seksuaalisen ahdistelun säätämiseksi nähtiin olevan yhteiskunnallista tarvetta. Sitä perusteltiin ruumiillisen koskemattomuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden merkityksen kasvulla yhteiskunnassa ja voitiin olettaa samansuuntaisen kehityksen yhä jatkuvan. Yleisillä paikoilla tapahtuvaan ahdisteluun ja häirintään olisi myös vaikea puuttua ilman uuden pykälän säätämistä.¹²⁰

Seksuaalisen ahdistelun pykälän 5 a osalta (hallituksen esityksessä 216/2013 seksuaalinen häirintä) lakivaliokunta puuttui rangaistussäännöksen tulkinnanvaraisuuteen ja laajuuteen. Mietinnössä todetaan rangaistavuuden rajojen olevan liian epäselvät, mikä saattaa johtaa

¹¹⁵ HE 216/2013 vp , s. 57-63

¹¹⁶ eml.

¹¹⁷ eml.

¹¹⁸ HE 216/2013 vp s.59-63

¹¹⁹ eml.

¹²⁰ Ojala 2014, s. 24

epäiltyjen tekijöiden eriarvoiseen kohteluun. Jos säännös sisältää harkinnanvaraisia ilmaisuja, se vaikeuttaa arviointia minkälaisesta teosta aloitetaan esitutkinta.¹²¹

Lakivaliokunta piti mahdottomana säännökseen lisättävää esimerkkiluettelo, koska esimerkkiluettelo sisälsi liian monenlaisia tekotapojen, joita säännökseen olisi pitänyt kirjoittaa. Siksi uuteen pykälään ehdotettua lauseketta ”muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa” - pidetään vaikeaselkoisena. Lakivaliokunta katsookin tässä vaiheessa riittävän, että pykälä sovelletaan ainoastaan koskettelua sisältäviin tekoihin. Myöhemmin pykälää olisi mahdollista laajentaa tarpeen vaatiessa. Koskettelu on tekotapana lähes ongelmaton. Tämän perusteella nimike tulisivin muuttaa koskettelua kuvaavammaksi ”seksuaalinen ahdistelu”, ”seksuaalinen häirintä” sijaan.¹²²

Lakivaliokunnan mukaan seksuaalisen ahdistelun pykälän säätäminen oli ongelmallista siinä määrin, että se pitäisi rajata koskemaan ainoastaan koskettelua sisältäviin tekotapoihin. Siksi pykälällä säädettiinkin rangaistavaksi ainoastaan koskettelua sisältävät seksuaaliset teot, joita aikaisemmin oli rangaistu esimerkiksi pahoinpitelynä tai kunnianloukkauksena.¹²³

Seksuaalisen ahdistelun pykälän katsottiin parantavan rikosoikeusjärjestelmän eheyttä sekä selkeyttävän lainsäädäntöä. 5 a§ säätämisen taustalla vaikuttaakin tavoite muodostaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavien tekojen looginen kokonaisuus, joka lähtisi lievimmistä loukkaustavoista ja etenisi vakavimpiin loukkauksiin.¹²⁴

4.1.4 10§ Määritelmät (27.6.2014/509)

Sukupuolilyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Rikoslain 20 luvun 10 pykälää ”Määritelmät”, on lakiuudistuksen myötä pyritty laajentamaan. Sukupuolilyhteyden määritelmää on haluttu monipuolistaa. Ennen lakiuudistusta sukupuolilyhteyden määritelmä oli, että seksuaalinen tunkeutuminen oli tehty sukupuolielimellä tai tunkeutuminen kohdistui sukupuolielimeen. Uudistuksen myötä

¹²¹ LaVM 4/2014 vp

¹²² eml.

¹²³ eml.

¹²⁴ Ojala 2014, s.24

määritelmää muutettiin siten, että sukupuoliyhteys tarkoittaa myös esineen tai muun ruumiinosan kuin ainoastaan sukupuolielimen työntämistä toisen peräaukkoon.¹²⁵

Tapauskohtaisesti tulee ratkaista, onko kyseessä pahoinpitelyrikos vai luonteeltaan seksuaalinen tunkeutuminen. Sukupuolielimestä tapahtuva tunkeutuminen muutettiin muotoon sukupuolielimestä tehtäväksi tunkeutumiseksi. Momentissa kuvatun sukupuoliyhteyden määritelmän haluttiin myös laajentuvan koskemaan koko rikoslakia.¹²⁶

Määritelmän muuttamisen takana on Euroopan neuvoston yleissopimuksen 36 artiklan 1 kappaleen a-kohta, mikä on tehty naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi sekä torjumiseksi. A-kohta edellyttää ilman suostumusta tapahtuvan vaginaalisen, anaalisen tai oraalisen seksuaalisen tunkeutumisen toiseen henkilöön ruumiinosalla tai esineellä säätämistä rangaistavaksi.¹²⁷

Artiklassa ei kuitenkaan edellytetty, että peräaukkoon tunkeutuminen olisi välttämättä arvioitava raiskauksena ja Suomessa tällaisia tilanteita on voitu arvioida muina seksuaalirikoksina. Suurimmassa osassa Euroopan unionin jäsenvaltioista peräaukkoon tapahtunut tunkeutuminen kuitenkin arvioidaan raiskausrikoksena. Yleiseurooppalaisen näkemyksen mukaisesti ja sen, että peräaukkoon tunkeutuminen on samankaltainen kuin muut aikaisemmin sukupuoliyhteyden määritelmään kuuluneet kohdat, se päätettiin lisätä sukupuoliyhteyttä kuvaavaan pykälään 10.¹²⁸

Lakivaliokunnan mielestä myös Rikoslain 20 luvun 10 § määritelmistä tarvitsi muutoksia. Rikoslaisissa lähtökohtana on oltava ajatus sukupuolineutraliteetista, eli rikoksen tekijöinä esiintyy sekä miehiä että naisia. Sama ajatus koskee uhrin asemaa. Määritelmäsäännöksen on siis oltava erittäin täsmällinen, sen antaessa sisältöä muillekin 20 luvussa oleville rangaistavaksi säädetyille teoille.¹²⁹

Hallituksen esityksessä (216/2013) esitetyssä säännöksessä edellytetään ”tunkeutumista”, mikä ei ole täysin sukupuolineutraali termi. Pykälää täsmennettiin lakivaliokunnan mietinnän pohjalta muotoon, mistä käy ilmi toisen sukupuolielimen ottamisen omaan kehoon, olevan myös rangaistavaa. Tämän perusteella lakivaliokunnan mietinnössä ehdotettiin Rikoslain 20 luvun 10§:n täydentämistä lauseella ”taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon”. Tämän muutoksen ansiosta säännös on sukupuolineutraali. Sukupuoliyhteys ei näin kuvattuna edellytä niin sanottua ”tunkeutumista”, minkä voisi ymmärtää niin, ettei esimerkiksi miehen sukupuolielimen ottaminen suuhun, olisi rangaistavaa.¹³⁰

4.1.5 11§ Syyteoikeus (27.6.2014/509)

¹²⁵ HE 216/2013 vp s.63

¹²⁶ eml.

¹²⁷ Ojala 2014, s. 22-23

¹²⁸ eml.

¹²⁹ LaVM 4/2014 vp

¹³⁰ eml.

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Seksuaalista ahdistelua voidaan pitää vakavuudeltaan ja luonteeltaan samankaltaisena kuin muitakin rikoslaissa tällä hetkellä olevia asianomistajarikoksia. Näitä rikoksia ovat muun muassa lievä pahoinpitely muissa kuin kyseisessä pykälässä kuvatuissa olosuhteissa sekä esimerkiksi kunnianloukkaus. Seksuaalinen ahdistelu ei ole myöskään verrattavissa muhin rikoslain 20 luvun säännöksiin, jolloin voidaan antaa uhrin oma-aloitteisesti päättää, käsitelläänkö asiaa.¹³¹

Muihin rikoslain 20 luvun säännöksiin tällaista käytäntöä ei voida soveltaa niiden arkaluontoisuuden tai mahdollisen uhriin kohdistuvan uhkailun takia. Ennen pykälän syyteoikeus säännöksen uudistamista syyttäjä ei saanut nostaa syytettä 3 ja 4 § eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa kuvatuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin kohdistuneista rikoksista, ilman asianomistajan ilmoitusta syytteeseen panemisesta, eikä ilman yleisen tärkeän edun vaatimusta nostaa syytettä.¹³²

4.3 Rikoslain 20 luvun kumotut pykälät

4.3.1 3§ Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (27.6.2014/509)

*Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtyjä on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Yritys on rangaistava.*¹³³

Tarkoituksena pakottaminen sukupuoliyhteyteen pykälän kumoamisessa ja sen siirtämisessä rikoslain 20 luvun 1 pykälään oli, että kaikki vakavimmin seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot ovat samassa rikoslain pykälässä. Näin korostettaisiin niiden tekojen paheksuttavuutta, mitkä sisältäisivät väkivaltaa ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen. Koska rangaistusta ei voida lieventää, jos minkäänlaista väkivaltaa olisi teossa käytetty. Ennen lakimuutosta voitiin vain lievää väkivaltaa sisältävästä teosta tuomiota pakottaminen sukupuoliyhteyteen mukaisesti.¹³⁴

Rangaistusasteikko tiukentui myös entisestään. Se muutettiin muotoon:” neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta.” Lievemmistä raiskausteoista saatujen tuomioiden

¹³¹ HE216/2013 vp s.46-49

¹³² eml.

¹³³ HE 216/2013 vp s.68

¹³⁴ HE 216/2013 vp s. 49

odotetaan siis muutoksen myötä koventuvan. Tärkeä muutos on se, ettei lievempien raiskaustekojen joukkoon kuulu enää väkivaltaa sisältäviä tekoja. Kyseiset teot arvioidaan uuden lain mukaan perusmuotoisena raiskauksena. Tämän seurauksena hallituksen esityksen arvioi myös perustekomuotoisten ja törkeiden raiskausrikosten rangaistusasteikon koventuvan ja näistä teoista voidaan odottaa jatkossa ankarampia rangaistuksia.¹³⁵

Hallituksen esityksessä on mainittu uuden kolmannen momentin käytöstä, että sitä sovelletaan esimerkiksi tilanteisiin, jotka sisältävät vähäisen uhan käyttäen väkivaltaa. Väkivallan uhan olisi oltava riittävä murtamaan toisen tahto. Uuden kolmannen momentin muina rikokseen liittyvinä seikkoina voidaan pitää poikkeuksellisia olosuhteita, joissa huomioida sekä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen laatu, että suuruus. Esityksessä korostetaan kuitenkin kolmannen momentin soveltamisalan olevan hyvin rajattu. Esimerkiksi avioliitto tai parisuhde eivät vähennä seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä tällaisissa tilanteissa voida soveltaa lievempää tekemuotoa.¹³⁶

Rikoslain luvun 20 pykälää 3 on arvosteltu ennen sen lisäämistä rikoslakiin. Esimerkiksi teko-olosuhteiden sekä tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen ennen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava teko, saattaisi vähentää teon vakavuutta. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että ravintolailtojen jälkeiset raiskaukset tuomittaisiin käyttäen 3. pykälää ja niitä pidettäisiin lievempinä kuin esimerkiksi täysin tuntemattoman tekijän tekemiä tekoja.¹³⁷

Eduskuntakäsittelyssä koskien aikaisempaa rikoslain muutosta nostettiin esiin ajatus, että uhrin näkökulmasta seksuaalirikosta katsottaessa, ei ole olemassa lievempää tekemuotoa. Uhrin tahto on kuitenkin murrettu ja teko olisi yhtä traumaattinen uhrille, riippumatta käytetyn väkivallan määrästä. Pykälää kritisoitiin myös sen epäloogisuuden takia. Rikoksen tunnusmerkistöön kuitenkin kuuluu riittävän voimakas pakottaminen tai niin voimakas pelkotila, että uhri alistuu sukupuoliyhteyteen. Tällöin on vaikea keksiä, millaisia olisivat lieventävät olosuhteet.¹³⁸

Myös kirjoitustapaa haluttiin muuttaa sellaiseen suuntaan, että se poistaisi käsityksen teon pitämisestä jollain tavalla lievänä. Pykälässä ei enää puhuttaisi ”lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä” vaan ”vähemmän törkeästä teosta”. Uutta kolmatta momenttia voidaan lisäksi soveltaa tilanteissa, joissa uhri on pakotettu sukupuoliyhteyteen muunlaisella kuin väkivallan uhalla. Uhkauksen täytyy kuitenkin yhä olla sellainen, jolla uhri on saatu taipumaan uhkaukseen. Esimerkki tällaisesta uhkauksesta voi olla uhka paljastaa jotakin haitallista tietoa uhrista tai uhka muulla kuin suoraan henkilöön kohdistuvalla väkivallalla

¹³⁵ HE 216/2013 vp s. 49-57

¹³⁶ eml.

¹³⁷ Utriainen 2010, s. 119-120

¹³⁸ eml.

kuten talon polttamisella. Parisuhteen katkaisua ei voida pitää edellytyksiä täyttävänä, kuten on todettu aiemmassakin hallituksen esityksessä 6/1997.¹³⁹

4.3.2 12§ Toimenpiteistä luopuminen (27.6.2014/509)

Jos 1 §:ssä tarkoitetun kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.¹⁴⁰

Syyttäjällä oli siis oikeus jättää kumotun rikoslain luvun 20 pykälän 12 mukaan syyte nostamatta, jos kahdeksantoistavuotias asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan näin pyysi eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatinut. Tätä pykälää, kuten pykälää 11, on arvosteltu erinäisistä syistä. Ensinnäkin pykälä antaa rikosentekijälle painostamisen mahdollisuuden. Rikosentekijä voi painostaa asianomistajaa olemaan nostamatta syytettä. Toisekseen pykälä ikään kuin jättää rikosvastuun toteuttamisen sekä rikosprosessin eteenpäin viemisen asianomistajan vastuulle.¹⁴¹

Rikoslain 20 luvun pykälä 12 ajatuksena on ollut se, ettei rikosentekijän rankaisemista voida pitää muiden seikkojen syrjäyttävänä itseisarvona. Vaan jokaisessa tapauksessa tulisi ottaa huomioon myös rikoksen täysi-ikäisen asianomistajan mielipide asiaan liittyen. Seksuaalirikoksiin liittyy kuitenkin arkaluonteisuutta ja kiusallisuutta, joiden takia uhrille voi olla vaikeaa palata asiaan ja näin ollen uhri saattaa yrittää välttää asian esitutkintaan saattamisen tai oikeudenkäynnin.¹⁴²

Seksuaalirikoksen käsittely esitutkinnan aikana voi olla uhrille hyvin raskasta. Tutkintaan liittyy erilaisia tutkimuksia sekä asian läpikäymistä moneen kertaan, niin esitutkinnassa kuin oikeudenkäynnissäkin. Oikeudenkäyntiin voi myös liittyä rikoksen tekijän kohtaaminen, mikä saattaa lisätä henkistä kärsimystä.¹⁴³

Uhrin näkökulmaa ei voida pitää merkityksettömänä. Asian käsittely rikoksen uhrin asemassa voi olla hyvin raskasta ja vaikeaa, vaikka asiaa käsiteltäisiinkin noudattaen tarkoin erinäisiä säännöksiä koskien julkisuuden rajoittamista ja salassapitoa. Epäjohdonmukaisena voidaan pitää sitä, että uhrin tahdolla on merkitystä rikokseen syyllistymistä ajatellen, mutta tahdon merkitys lakkaisi, kun asiaa aletaan käsitellä.¹⁴⁴

¹³⁹ HE 216/2013 vp s. 49,57

¹⁴⁰ HE 216/2013 vp s.70

¹⁴¹ HE 216/2013 vp s. 47-49

¹⁴² eml.

¹⁴³ eml.

¹⁴⁴ eml.

On vaikea ennustaa, kuinka paljon pykälän 12 poistamisella voidaan vähentää rikoksen tekijän painostamisen vaikutusta. Seksuaalirikoksilla on tapana tulla poliisin tietoon rikoksen uhrin ilmoituksella. Rikoksen tekijä saattaa painostaa uhria jo ennen ilmoituksen tekemistä, tai uhriin voivat vaikuttaa rikoksen arkaluonteisuus ja haluttomuus palata asiaan uudestaan ja ilmoitus saattaa näistä syistä jäädä tekemättä. Jos näin käy, ei sillä ole merkitystä, ovatko rikoslain 20 luvussa kuvatut rikokset virallisen syytteen alaisia rikoksia. Toisaalta se vaikuttaisi positiivisesti niihin tapauksiin, joissa uhri muuttaa tahtoaan kesken esitutkinnan, eikä enää haluaisikaan rikoksen tekijää vastuuseen.¹⁴⁵

Rikoksen ollessa asianomistajarikos, ei tarkoita rikosvastuun toteuttamisen ja rikosprosessin eteenpäin viemisen olevan enemmän asianomistajan tehtävä. Yleisin tapa, jolla rikos tulee poliisin tietoon, on asianomistajan tekemä ilmoitus poliisille. Ilmoittamisen jälkeen esitutkinta siirtyy poliisin tehtäväksi ja syyteharkinta siitä myöhemmin syyttäjälle. Rikoksen näyttö ja arvio siitä johtavat siihen, että vain noin viidesosasta poliisille ilmoitetuista raiskausrikoksista annetaan rangaistus. Siihen ei niinkään vaikuta se, onko kyseessä asianomistajarikos vai virallisen syytteen alainen rikos.¹⁴⁶

Euroopan neuvosto on tehnyt yleissopimuksia, joissa on kaksi syyteoikeuden järjestämistä seksuaalirikosten käsittelyssä velvoittavaa asiakirjaa. Sopimuksissa on veloitettu muuttamaan lainsäädäntöä siten, että alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat virallisen syytteen alaisia ja lisäksi lainsäädännöstä pitää poistaa uhrin vakaan tahdon merkitys. Ainakaan vakavimpien rikosten kohdalla uhrin tahdolla ei saa olla merkitystä.¹⁴⁷

Viranomaisten velvollisuus ja yleinen intressi saattaa rikoksen tekijä vastuuseen, korostuu silloin, kun kysymyksessä on vakava rikos. Rikoslaisilla tällä hetkellä olevat syyteoikeuden rajoitukset koskevat lieviä rikoksia, kuten esimerkiksi näpistystä, joita rikoslain 20 luvussa kuvatut teot eivät ole. Tästä kertoo jo tekojen rangaistusasteikot ja niiden enimmäisrangaistukset. Poikkeuksena voidaan pitää uutta pykälää 5 a: Seksuaalinen ahdistelu.¹⁴⁸

Syyteoikeutta on pikkuhiljaa laajennettu seksuaalirikoslainsäädännön muutosten myötä. Huolimatta siitä, miten syyteoikeuden kannalta tiettyjen rikoslain luvussa 20 kuvattujen rikosten jättäminen erityisasemaan on perusteltu, on vaikeaa nähdä luvussa kuvattujen tekojen eroa uhrin kannalta. Teot ovat kaikki arkaluonteisia ja kiusallisia ja niiden käsittely aiheuttaa henkistä kärsimystä asianomistajalle. Tapauksissa ei voi myöskään varmistua asianomistajan vakaan tahdon mukaisien päätösten oikeudellisuudesta. Asianomistaja voi olla huolissaan ja peloissaan oman terveytensä puolesta tai päätökseen voi vaikuttaa rikoksen tekijän painostaminen.¹⁴⁹

¹⁴⁵ HE 216/201 vp s.47-49

¹⁴⁶ eml.

¹⁴⁷ eml.

¹⁴⁸ eml.

¹⁴⁹ eml.

Vaikka lainsäädännön muutoksen taustalla on ajatus uhrin paremmasta asemasta, eivät seksuaalirikokset välttämättä päädy esitutkintavaiheeseen. Uhrin oma-aloitteisuudella tulee yhä olemaan suuri merkitys, ellei asia tule poliisin tietoon esimerkiksi toisen henkilön kautta. Uhri saattaa yhä itsekin päätyä siihen lopputulokseen, ettei asian raskaan luonteen takia halua käsitellä asiaa uudestaan, eikä näin ollen vie asiaa viranomaiselle.¹⁵⁰

5 LAKIMUUTOSTEN VAIKUTUKSIA

5.1 Aikaisempien lakimuutosten vaikutukset

Raiskaus on kiinnostanut rikoksena tutkijoita jo pidemmän aikaa. Kuten muuhunkin lainsäädäntöön, on seksuaalirikoslainsäädäntöön vaikuttanut monia eri tekijöitä, kuten yhteiskunnalliset rakenne- ja arvomuutokset ja lääketieteen kehitys. Lisäksi seksuaalirikoslainsäädäntöön on vaikuttanut naisen aseman muuttuminen.¹⁵¹

Kirkolla on ollut suuri merkitys ajan saatossa naisen aseman ja seksuaalimoraalin muotoutumisessa. Kirkko on ollut erityisen kiinnostunut perheinstituutiosta sekä avioliittokäsityksestä. Perheinstituutio ja avioliittokäsitykset ovat muokanneet naisen asemaa. Vasta vuonna 1994 Suomessa kriminalisoitiin avioliitossa tapahtunut raiskaus ja vuoteen 1999 asti ei syytettyä raiskauksesta voitu nostaa, mikäli alaikäiseen kohdistuneeseen raiskaukseen syyllistynyt solmisi uhrin kanssa avioliiton. Raiskaus onkin vähitellen siirtynyt yksityisyyden piiristä virallisen syytteen alaiseksi.¹⁵²

Seksuaalirikoksia on tilastoitu Suomessa jo useita vuosia. Vertailukelpoista materiaalia on kuitenkin vaikeaa kerätä, koska tilastoitavat seikat ja tavat ovat kokeneet muutoksia eivätkä rikostunnusmerkistöt tai syyttämismenettely ole pysyneet samana. Tilastoihin pohjautuvan tutkimuksen luotettavuutta vähentää myös suuri seksuaalirikoksiin liittyvä piilorikollisuus. Kvantitatiiviset tilastot kertovat ainoastaan hyvin vähän rikoksen tekijöistä ja uhreista sitäkin vähemmän.¹⁵³

Aiemmin seksuaalirikosten säätämistä asianomistajarikoksiksi on perusteltu muun muassa sillä, että tällaisen teon julkiseksi tuleminen ja käsitteleminen tuomioistuimessa olisi naiselle suuri onnettomuus. Avioliiton solmimisen katsottiin poistavan rangaistusvastuun ja mikäli uhri solmisi avioliiton tekijän kanssa, se tarkoittaisi teon antamista anteeksi uhrin puolesta. Tämä perustui luultavasti siihen ajattelutapaan, ettei avioliiton sisällä voi

¹⁵⁰ HE 216/201 vp s.47-49

¹⁵¹ Utriainen 2010, s. 7

¹⁵² Utriainen 2010, s. 9

¹⁵³ Utriainen 2010 s. 11

tapahtua raiskausta. Avioliiton sisällä tapahtuneeseen raiskaukseen saattoi taas liittyä näyttövaikeuksia.¹⁵⁴

1990-luvulla rikoslakia uudistettiin kokonaisuudessaan. Myös seksuaalirikoslakia uudistettiin ja tavoitteena oli suojata rangaistussäännöksillä ihmisten seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Muutoksen tarkoituksena oli poistaa laista tekijän ja uhrin välisen suhteen merkitys tekoa lieventävänä seikkana ja lisäksi suoda jokaiselle oikeus päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään. Lain uudistuksen myötä lakia haluttiin selkeyttää lisäämällä seksuaalisen teon ja sukupuoliyhteyden määritelmät. Lisäksi naisen osalta poistettiin vaatimus voimakkaasta vastarinnasta, pelkkä kieltäytyminen sukupuoliyhteydestä katsottiin riittäväksi.¹⁵⁵

Sukupuoliyhteyden määritelmää on lakimuutosten myötä laajennettu ja samalla muutettu parempaan suuntaan. Vuonna 1998 tehdyn rikoslain uudistuksen (24.7.1998/563) mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitettiin sukupuolielimellä tai sukupuolielimiin kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Silloin lakimuutoksen tarkoitus oli laajentaa sukupuoliyhteyden määritelmää ja se toteutettiin lisäämällä sukupuoliyhteyden määritelmään myös anaali- ja oraaliyhdyntä. Sukupuoliyhteyden määritelmästä poistettiin merkitys siitä, kumpaa sukupuolta henkilöt olivat. Tuolloisessa hallituksen esityksessä painotettiin, että tunkeutumisen tulee olla seksuaalista ja tunkeutumisen täytyisi tapahtua joko sukupuolielintä käyttäen tai kohdistua sukupuolielimeen. Kuitenkin esineellä tapahtuvaa seksuaalista tunkeutumista sukupuolielimeen pidettäisiin sukupuoliyhteytenä.¹⁵⁶

Vuoden 1998 lakimuutoksessa sukupuoliyhteys ei koskenut enää vain miehen ja naisen välistä vaginaalista yhdyntää. Sukupuoliyhteys pysyi kuitenkin genitaalikeskeisenä. Sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko ovat määrittelykysymyksiä ja raiskaus on ajan saatossa määritelty eri tavoin. Seksuaalisella tunkeutumisella toisen kehoon tarkoitettiin vanhan lainsäädännön mukaan ilmeisesti sitä, että lääketieteelliset toimenpiteet suljettaisiin sen ulkopuolelle.¹⁵⁷

Sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon määritelmät eivät vanhan lainsäädännön mukaan kuitenkaan riittäneet määrittelemään kaikenlaista tunkeutumista toisen kehoon. Sukupuoliyhteytenä voitiin loogisesti ajatellen pitää myös esineellä tunkeutumista, sen kohdistuessa sukupuolielimeen. Siitä huolimatta anukseen tunkeutuminen esineellä ei täyttänyt sukupuoliyhteyden määritelmää, koska peräaukkoa ei laskettu sukupuolielimeksi.¹⁵⁸ Sanaa ”seksuaalinen” pidettiin ongelmallisena, koska sen saattoi käsittää siten, että sukupuoliyhteys edellyttäisi teon sisältämään jommankumman osapuolen puolelta seksuaalisen luonteen. Näin ollen esimerkiksi esineellä tapahtuvassa tunkeutumisessa sukupuolielimeen, tekijän tarkoituksenaan ainoastaan pahoinpidellä uhria,

¹⁵⁴ Utriainen 2010 s. 11

¹⁵⁵ Utriainen 2010, s. 113-115

¹⁵⁶ Utriainen 2010, s.120-123

¹⁵⁷ eml.

¹⁵⁸ Utriainen 2010, s. 113-115

ei raiskauksen tunnusmerkistöä täytyisi. Ongelmallista olisi teon tulkitseminen, koska seksuaalinen nöyryytys ja itsemääräämisoikeuden loukkaus jäisi pois rikosoikeudellisesta arviosta. Tällöin tekijälle voitaisiin antaa pienempi rangaistus vain seksuaalisesta teosta, vaikka uhrin itsemääräämisoikeutta oli vakavasti loukattu ja teko olisi rinnastettavissa raiskaukseen.¹⁵⁹

Virallisen syyttäjän syytevaltaa on seksuaalirikoksissa haluttu vähitellen nostaa. Ennen vuoden 1998 lakimuutosta, oli väkisinmakaaminen säädetty asianomistajarikokseksi. Sitä on perusteltu sillä, että tuomioistuinkäsittely aiheuttaisi asianomistajalle kohtuutonta haittaa ja häpeää. Myös ajatus siitä, että uhri saattaisi olla itse osasyllinen tekoon, on vaikuttanut syytevallan antamiseen asianomistajalle. Poliisi ei kuitenkaan ollut läheskään yhtä motivoitunut tutkiessaan asianomistajarikosta, koska voitiin epäillä uhrin peruvan syytepyyntönsä, jolloin tutkinta olisi pitänyt keskeyttää ja jo tehty työ olisi mennyt hukkaan.¹⁶⁰

Toisaalta 1990-luvulla ajateltiin seksuaalirikosten olevan sen verran vakavia tekoja, ettei niitä voitu pitää asianomistajarikoksina ja muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Edellisessä lakimuutoksessa haluttiin lisätä lakiin vakaan tahdon pykälä, johon vedoten, saattoi asianomistaja pyytää syytteen nostamatta jättämistä. Raiskauksen lievin muoto, eli pakottaminen sukupuoliyhteyteen, haluttiin kuitenkin säätää asianomistajarikokseksi.¹⁶¹

Rikoslain 20 luvun rikoksien jakautumista asianomistaja- ja virallisen syytteen alaisiin rikoksiin arvosteltiin ankarasti. Uhrin ajateltiin olevan niin peloissaan, ettei nostaisi syytettä tai uhria saatettiin painostaa olemaan nostamatta syytettä. Luvun 20 rikosten säilyttämistä asianomistajarikoksina on perusteltu muun muassa sillä, etteivät esimerkiksi raiskausrikokset välttämättä edes tule poliisin tietoon ilman asianomistajan tahtoa.¹⁶²

5.2 Uhrin asema lainsäädännössä

Raiskauksen uhrin aseman parantamisen merkitystä ei voida korostaa liikaa. Tapahtuneesta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta voi olla vaikeaa kertoa muille ja varsinkin tuntemattomalle viranomaiselle. Kertomisen vaikeuteen liittyy monia syitä, joita Heini Kainulainen käsittelee tutkimuksessaan Raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa vuodelta 2004.¹⁶³

Kainulainen kirjoittaa kuinka raiskaus on hyvin traumaattinen kokemus uhrille. Tapahtuneesta on vaikeaa puhua muille uhrin kokiessa usein voimakasta häpeää ja

¹⁵⁹ Utriainen 2010, s. 113-115

¹⁶⁰ Utriainen 2010, s. 124-129

¹⁶¹ eml.

¹⁶² eml.

¹⁶³ Kainulainen 2004, s.1-3

syällisyyttä. Raiskaukseen liittyy joissain tapauksissa myös uhrin syyllistäminen tapahtuneesta, mikä on hyvin harvinaista muiden rikostyyppien kohdalla.¹⁶⁴ On monenlaisia syitä siihen, miksei raiskauksen uhri uskalla kääntyä poliisin puoleen. Uhri saattaa tuntea häpeää, syyllistää itseään tapahtuneesta tai pelätä ihmisten kielteisiä reaktioita. Uhri saattaa jättää kertomatta rikoksesta esimerkiksi tekijän uhkauksen takia tai jopa epäasiallisen kohtelun pelosta rikosprosessissa. Seksuaalirikokseen syyllistynyt on usein uhrin läheinen tai muu tuttu henkilö, millä saattaa olla myös vaikutusta uhrin haluun kertoa tapahtuneesta eteenpäin.¹⁶⁵

Raiskausrikoksiin liittyvän piilorikollisuuden voidaan siis olettaa olevan suurta. Ainoastaan uhritutkimusten avulla voidaan saada jonkinlaista kuvaa raiskausten yleisyydestä. Uhritutkimuksiin ei kuitenkaan täysin voida luottaa, koska kysymysten muotoilulla ja raiskaus-käsitteen ymmärtämisellä on vaikutusta kyselyn lopputuloksiin. Myös esimerkiksi parisuhteessa tapahtunutta raiskausta ei välttämättä pidetä yhtä vakavana kuin tuntemattoman tekemää raiskausta, jolloin ilmoitus saatettaisiin jättää tekemättä.¹⁶⁶

Kuten aiemmin jo todettiin, raiskausrikosten selvittämiseen vaikuttaa suurilta määrin kertooko raiskauksen uhri joutuneensa teon kohteeksi alun perinkään. Vuoden 2014 lakimuutoksen myötä rikoslain luvun 20 rikokset muuttuivat virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi ja ”vakaan tahdon” kohta poistettiin. Luultavimmin lakimuutos lisää seksuaalirikosten selvittämisprosenttia, koska asianomistaja ei enää voi keskeyttää tutkintaa.

Iso-Britanniassa 90-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan poliisin toiminnalla on iso merkitys raiskauksen uhrin näkökulmasta. Monet raiskauksen uhrin pelkäsivät poliisin kohtaamista ja kokivat tärkeäksi, että poliisi otti heidän tekemänsä ilmoituksen vakavasti. Uhrin kokivat erittäin raskaaksi koko prosessin, mikä raiskausrikosten selvittämiseen asianomistajan kannalta liittyi.¹⁶⁷

Ilmoituksen tapahtuneesta raiskauksesta tehnyt nainen joutuu ensin menemään oikeuslääketieteellisiin tutkimuksiin, minkä jälkeen naista kuulustellaan. Uhrin ovat kokeneet kuulustelut erittäin raskaiksi, koska joutuisivat käymään tapahtumat uudelleen läpi, mahdollisesti moneen kertaan ja erittäin yksityiskohtaisesti. Uhrin kokivat välillä kuulustelutilanteen niin ahdistavaksi, ettei tapahtumien johdonmukainen kertominen onnistunut. Ahdistuneisuutta lisäsi epäjohdonmukaisuutta seuraava poliisin epäily kertomuksen totuudenmukaisuudesta.¹⁶⁸

Tehtyjen tutkimusten perusteella voidaan todeta, että esitutkinnasta ja erityisesti kuulustelujen raskaudesta johtuen uhrin saattoivat jättää ilmoittamatta tapahtuneesta rikoksesta. Lisäksi uhrin saattoivat peruuttaa vaatimuksensa asiassa raskaan prosessin takia,

¹⁶⁴ Kainulainen 2004, s.1-3

¹⁶⁵ eml.

¹⁶⁶ eml.

¹⁶⁷ Kainulainen 2004, s.8-9

¹⁶⁸ Kainulainen 2004, s.9-10

jottei heidän tarvitsisi enää palata traumaattisiin tapahtumiin. Lakimuutoksen myötä asianomistajan mahdollisuus peruuttaa vaatimuksensa poistui, ja näin prosessin eteneminen mahdollistuisi asianomistajan halutessaankin peruuttaa vaatimuksensa. Poliisin tulee edelleen kiinnittää huomiota kuulustelutilanteen ja esitutinnan onnistumiseen, sillä ilman uhrin panostusta ja halua selvittää tapahtunutta, saattaa raiskausrikoksen tutkiminen ja tekijän saattaminen vastuuseen olla mahdotonta.¹⁶⁹

Uhrin asemaa esitutkinnassa parannettiin muuttamalla esitutkintalakia 8.1.2016, jolloin esitutkintalakiin lisättiin pykälät asianomistajan henkilökohtaisen suojelutarpeen arvioinnista sekä erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelusta. Muutos pohjautui Euroopan parlamentin ja neuvon direktiiviin 2012/29/EU, jolla pyritään parantamaan rikoksen uhrien oikeuksia sekä lisäämään tukea ja suojelua. Direktiivin tarkoituksena on parantaa rikoksen uhrien asemaa koko Euroopan unionin alueella. Suomi EU:n jäsenvaltiona oli velvollinen täyttämään direktiivin asettamat vähimmäisvaatimukset. Hallituksen esityksen mukaan esitutkintaviranomaisen pitää arvioida tarvetta erityistoimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on suojella asianomistajaa lisäksi lisäkäräsimykseltä, pelottelulta ja kostotoimilta asiaa käsiteltäessä oikeudenkäynnissä tai esitutkinnassa.¹⁷⁰

Asianomistajan henkilökohtaista arviointia koskevassa pykälässä (ETL 11:9a, 8.1.2016/10) velvoitetaan esitutkintaviranomaisen arvioimaan, tarvitseeko asianomistaja esitutinnan tai oikeudenkäynnin aikana erityistä suojelua. Arvioinnissa on huomioitava asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sekä rikoksen laatu. Esitutkintaviranomaisen on selvennettävä myös asianomistajan oma käsitys suojelun tarpeellisuudesta. Pykälän mukaan asianomistajan suojelua voi esimerkiksi olla: asianomistajan kuulustelun videointi, oikeudenkäynnissä asianomistajan kuuleminen tämän läsnä olematta näkö- ja puheyhteyden välityksellä tai oikeudenkäynnissä asianomistajan kuuleminen näkösuojan takaa.

Erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelua koskevassa pykälässä (ETL 7:21, 8.1.2016/10) säädetään muun muassa poliisia velvoittavasta kuulustelun toimittamisesta. Pykälän mukaan *asianomistajan kuulustelu on suoritettava suojelun tarpeessa olevien henkilöiden suunnitelluissa tiloissa*, saman henkilön tai samojen henkilöiden on suoritettava kaikki asianomistajan kuulustelut tämän sitä pyytäessä sekä seksuaalirikosta koskevassa asiassa (RL 20 luvun rikoksissa) ja muussa rikoksen luonteen takia asianomistajan perustellun tarpeen omaavassa rikosasiassa, kuulustelijan on oltava samaa sukupuolta asianomistajan kanssa tämän sitä pyytäessä.

5.3 Vuoden 2014 lakimuutoksen vaikutukset

Mielestämme vuoden 2014 lakimuutoksen myötä menttiin askel oikeaan suuntaan. Lain tarkoituksena oli parantaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä alle 18-

¹⁶⁹ Kainulainen 2004, s.17-18

¹⁷⁰ HE 66/2015 vp

vuotiaiden asemaa seksuaalirikoksissa. Lisäksi lailla pyrittiin ankaroittamaan rikoslain 20 luvun rikoksista annettuja tuomioita. Seksuaalirikoksista annetut liian lievät tuomiot ovat olleet pitkään mediassa puheenaiheena. Eikä ole ihme, että Suomen lainsäädäntö on saanut kritiikkiä lievistä tuomioista. Pidämme ainoastaan positiivisena lainsäädännön muutosta, jonka yhtenä tavoitteena on tuomioiden ankaroittaminen.¹⁷¹

Uuden lainsäädännön myötä kaikki rikoslain luvun 20 rikokset on säädetty virallisen syytteen alaisiksi, lukuun ottamatta uutta pykälää 5a: seksuaalinen ahdistelu. Tätä pidetään yleisesti tärkeänä, koska kyseessä on vakavan oikeushyvän loukkaus sekä seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava teko.¹⁷²

Vuoden 2014 lakimuutoksessa on huomioitu edellisestä lakimuutoksesta koskevat ongelmat. Sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettiin uudestaan ja nyt määritelmään sisällytettiin esineellä tehty tunkeutuminen toisen peräaukkoon. Lisäksi rikoslain 20 luvun sukupuoliyhteyden määritelmä koskee koko rikoslakia.¹⁷³

Uudessa lakimuutoksessa tehty uudistus, ettei mikään muu kuin seksuaalinen ahdistelu ole enää asianomistajarikos, on hyvä edistysaskel. Se parantaa uhrin asemaa ja antaa samalla signaalin, kuinka paheksuttavana rikoslain 20 luvun tekoja yleisesti pidetään. Se motivoi myös poliisia selvittämään 20 luvun rikoksia paremmin, koska nyt asianomistaja ei voi edes vakaasta tahdostaan luopua syytteen nostamisesta asianomistajan saatettua rikoksen tapahtumisen poliisin tietoon. Tekijäkään ei voisi enää samalla tavalla painostaa uhria olemaan nostamatta syytettä ja edelleen tekijät saattaisivat joutua useammin vastuuseen teoistaan.

Viimeisimmässä lakimuutoksessa oli tavoitteeksi asetettu myös rangaistuskäytännön ankaroittaminen. Rangaistuskäytännön ankaroittamiseen pyrittiin tekemällä muutoksia tunnusmerkistöön ja muuttamalla esimerkiksi ”lievemmän raiskauksen” rangaistusasteikkoa ankarammaksi: vanhassa laista olleesta 14 päivästä - kolmeen vuoteen vankeutta, uuteen vankeutta neljästä kuukaudesta - neljään vuoteen vankeutta.¹⁷⁴

Suurempi muutos seuraa siitä, ettei vähemmän törkeän raiskauksen säännöstä voi enää soveltaa tekoihin, joissa käytetään minkäänlaista väkivaltaa. Näin rikoslain 20 luvun 1§:ään jää tilaa arvioida sellaisia rikoksia, joita ennen arvioitiin pakottamisena sukupuoliyhteyteen. Tällöin aikaisemmin lievimpään kategoriaan kuuluvat tekotavat nousevat seuraavalle tasolle, mikä aiheuttaisi tasokorotusta niistä tuomittaviin rangaistuksiin.¹⁷⁵

Perusoikeudesta, kuten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta annettavan rangaistuksen tulee olla suhteessa sen paheksuttavuuteen nähden. Seksuaalirikosten

¹⁷¹ Lundell, Tiina 2016, Raivio, Jarmo 2010

¹⁷² eml. s. 91-99

¹⁷³ HE 216/2013 vp

¹⁷⁴ Ojala 2014, s. 26-27

¹⁷⁵ eml.

moitittavuus on kasvanut ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia pidetään nykyään paheksuttavampana kuin aikaisemmin. Mikäli rangaistuskäytäntö ei ole uhrien tai muiden yhteiskunnan jäsenten mielestä oikeudenmukainen, saattaa luottamus yhteiskuntajärjestelmään horjua. Suojeltavan oikeushyvän loukkaamisesta tulee seurata uskottava rangaistus, mikä itsessään voi olla vastaavia tekoja vähentävä tekijä.¹⁷⁶

Tavallisen ihmisen oikeustajuun ei välttämättä mahdu ajatus siitä, että seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot olisivat asianomistajarikoksia. Kun esimerkiksi verrattaessa tekoja esimerkiksi näpistykseen, joka taas on asianomistajarikos. Rikoslaisia kuvattavat muut asianomistajarikokset eivät ole lähelläkään samaa tasoa moitittavuutensa kannalta, kuin 20 luvussa kuvattavat teot.¹⁷⁷

6 SEKSUAALIRIKOSTUOMIOIDEN LIEVENTÄMINEN

6.1 Kohtuullistamisperusteena julkisuus

Tässä kappaleessa syvennymme julkisuuden tuomaan haittaan rikoksesta epäillyille ja siihen kuinka julkisuudella on lieventävä vaikutus tuomioihin. Julkisuuden aiheuttamat seuraamukset ovat yksi Rikoslain 7.luvun 7 pykälän kolmesta kohtuullistamisperusteesta. Kohtuullistamisperusteita käsiteltiin tutkielmassa tarkemmin aiemmin (kts. kappale 3.5 Rangaistuksen kohtuullistamisperusteet). Julkisuuden lieventävä vaikutus sisältyy 7 pykälän ensimmäiseen momenttiin ”muusta seurauksesta”.

Raiskaukset ja raiskauksista annetut tuomiot ovat olleet paljonkin esillä mediassa viime aikoina. Raiskausrikoksista annettuja tuomioita on vertailtu muun muassa sosiaalisessa mediassa muista rikoksista annettuihin tuomioihin. Suurinta osaa käydyistä keskusteluista on vallannut ajatus liian lievistä ja teon rangaistavuutta vähättelevistä tuomioista. Eri medioiden tuoma julkisuus on vaikuttanut lieventävästi seksuaalirikosten tuomioihin, mitä käsittelemme tässä kappaleessa seuraavaksi.

Hallituksen esityksen mukaan julkisuuden henkilöiden tai merkittävässä asemassa olevien henkilöiden tekemät rikokset käsitellään julkisuus kohtuullistamisperusteen mukaan. Esityksessä sanotaan, ettei säännönmukainen mediajulkisuus sinänsä ole lievennyksen peruste. Mutta julkisuuden noustessa kohtuuttomaksi ja vaikuttaen selvästi rikoksesta epäiltyjen elämään, tulisi tämä seikka huomioida määrättäessä rangaistusta.¹⁷⁸

Jussi Tapanin ja Matti Tolvasen kirjassa vuodelta 2016 on annettu esimerkkejä kriteereistä, joiden mukaan julkisuutta voitaisiin arvioida. Niitä ovat: *a) henkilön asema, b) asian*

¹⁷⁶ Ojala 2014, s 26-27

¹⁷⁷ eml.

¹⁷⁸ eml.

*käsittelyn ajallinen kesto julkisuudessa, c) käsittelyn laajuus (tiedotusvälineet ja sosiaalinen media) ja d) käsittelytavan asianmukaisuus.*¹⁷⁹

Itä- Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen tutkijatohtori Mika Sutela pohtii blogissaan julkisuutta rangaistusta lieventävänä tekijänä. Sutelan mukaan viimeisen vuoden aikana tuomioistuin on antanut muutamia ratkaisuja, joissa tuomiota on lievennetty tapauksen saaman julkisuuden vuoksi. Alennetut tuomiot ovatkin herättäneet keskustelua sosiaalisessa mediassa alentamisperusteen oikeudellisuudesta. Sutelan mukaan on helposti pääteltävissä, että medially voi olla vaikutusta rikosten tekijöiden saamiin rangaistuksiin.¹⁸⁰

Sutelan julkaisusta käy ilmi, että tuomioistuin alentaa rangaistusta vedoten rikoksen saamaan julkisuuteen vain poikkeustapauksissa. Poikkeuksellisuus että tuomioistuin alentaa rangaistusta vedoten. Rikostapauksen saama julkisuus ei missään nimessä automaattisesti alenna tuomiota kommentoi Itä-Suomen yliopiston rikosprosessioikeuden professori Matti Tolvanen Sutelan blogikirjoituksessa. Tolvasen mukaan julkisuuden pitää olla ”todella yllättävää tai virheellistä, jolloin rikoksiin liittyvä normaali julkisuus ei voi olla lieventämisperuste.” Tolvanen pohtii vakavaan rikokseen syyllistyneen saaman julkisuuden olevan ennustettavissa.¹⁸¹

Sutelan blogikirjoituksesta selviää, ettei poikkeuksellisen julkisuuden käyttämisestä kohtuullistamisperusteena ole tehty tilastoja tai tutkimuksia. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Seuraamusjärjestelmä 2014- julkaisussa on nähtävissä taulukko, jonka mukaan vuosina 2009-2012 mitään kohtuullistamisperusteita on käytetty vain alle sata kertaa vuodessa. Kohtuullistamisperusteiden soveltaminen on siis todella harvinaista.¹⁸²

Kohtuullistamisperustetta on kuitenkin myös puolustettu muun muassa Helsingin yliopiston rikosoikeuden apulaisprofessori Sakari Melanderin toimesta esimerkiksi sillä, ettei julkisuudella tarkoiteta ainoastaan uutisointia tehdystä rikoksesta, vaan julkisuudesta menee esimerkiksi sosiaalisessa mediassa käyty keskustelu tapauksesta. Samankaltainen kohtuullistaminen on käytössä myös naapurimaassamme Ruotsissa.¹⁸³ Melander kertoo julkisuuden tuomiota alentavan vaikutuksen olevan perusteltu, sillä rikoksen saama julkisuus voi aiheuttaa sen tekijälle huomattavasti enemmän haittaa kuin pelkkä tuomioistuimen antama rangaistus. Rikoksen saama julkisuus saattaisi aiheuttaa tekijälle myös lisäseurauksia kuten esimerkiksi työpaikan menettämisen tai yksityiselämän ongelmat.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Tapani & Tolvanen, 2016: Rikosoikeus—Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano, Talentum Pro, Helsinki 2016, s.121

¹⁸⁰ Sutela, Mika, 2016

¹⁸¹ MTV 2016: Professori pöyristyi Tapanilan raiskaustuomiosta

¹⁸² eml.

¹⁸³ MTV 2016: Professori pöyristyi Tapanilan raiskaustuomiosta

¹⁸⁴ MTV 2016: Professori pöyristyi Tapanilan raiskaustuomiosta

Poikkeuksellista julkisuutta voidaan pitää Melanderin mukaan aivan yhtä lailla kohtuullistamisperusteena kuin muitakin rikoslaissa olevia tapoja. Rikoksista kertovat uutiset leviävät nykyään todella nopeasti ja helposti sosiaalisen median välityksellä ja mediassa rikoksen saama julkisuus voi olla paljon laajempaa kuin aikaisemmin ja varsinkin esimerkiksi silloin, kun kyseinen pykälä tehtiin.¹⁸⁵

6.2 Teon vähättely

Suomessa on annettu raiskauksista monia tuomioita, jotka ihmetyttävät ja herättävät keskustelua kansan kesken. Emme ole koskaan tavanneet ketään, joka pitäisi Suomessa raiskauksista annettavia tuomioita mitenkään sopivina tai kohtuullisina. Suomessa annetaan vallitsevan käsityksen mukaan muistakin rikoksista ”liian lieviä” rangaistuksia, mutta tutkielmassamme keskitymme vain raiskaustuomioiden aiheuttamaan keskusteluun.

Lapin yliopiston rikosoikeuden emeritaprofessori Terttu Utriainen pohtii MTV:n uutisinternetsivustolla Helsingin käräjäoikeuden antamaa tuomiota Tapanilan joukkoraiskausjutussa¹⁸⁶. Tapaus herätti aikanaan hyvin paljon keskustelua sosiaalisessa mediassa ja jopa tekijöiden kuvia julkaistiin internetissä. Sosiaalisessa mediassa käydyt keskustelut ja tekijöiden kuvien julkaisu ovat osaltaan oikeuden päätöksen mukaan tuomiota lieventäviä tekijöitä.¹⁸⁷

Tapanilan joukkoraiskauksen uhrin kertomus oli seuraavan lainen: Nainen oli istunut paikallisjunassa, jolloin poikaporukka oli tullut istumaan naisen lähelle. Pojat olivat vilkuilleet naiseen päin samalla naisen tajutessa hänen olevan keskustelun aiheena. Nainen ei ymmärtänyt poikaporukan käyttämää kieltä. Junan ollessa melkein jo Tapanilan asemalla, nainen siirtyi junan oville poistuakseen junasta. Pojat siirtyivät tällöin naisen taakse naureskellen ja tönien toisiaan. Ovien avautuessa joku pojista pyyhkäisi naisen pakaraa. Asemalla pojat lähtivät seuraamaan naista. Pojat olivat seuranneet naista noin viiden askeleen päässä ja aina kun nainen kiihdytti, kiihdyttivät pojat myös vauhtiaan. Ainakin kaksi kertaa kävi myös joku pojista lyömässä naista voimakkaasti pakaralle.¹⁸⁸

Seuraavaksi kolme pojista tuli aivan naisen viereen samalla yhden pitäen naista kiinni hartioista. Yksi pojista sanoi, ettei naiselle tehtäisi mitään pahaa ja että nainen voisi luottaa poikaan. Nainen oli yrittänyt lyödä ja raapia estääkseen poikien aikeet. Nainen ei voinut huutaa apua, koska yksi pojista piti kättä naisen suulla. Naisen housuihin työnnettiin käsiä ja sormia tungettiin naisen vaginaan. Naisen mukaan tunkeutumiset tekivät kipeää. Lopulta nainen sai pojan käden pois suultaan ja huusi kovaan ääneen, jolloin muut pojat säikähtivät huutoa yhtä lukuun ottamatta. Nainen sai vedettyä irti viimeisen pojan itsestään. Naisen

¹⁸⁵ MTV 2016: Professori pöyristyi Tapanilan raiskaustuomiosta

¹⁸⁶ MTV, 2016: Joukkoraiskaustuomio hämmentää rikosoikeuden professoria

¹⁸⁷ Sutela, Mika, 2016

¹⁸⁸ Mäkinen, Rami: Tapanilan raiskaus: Näin uhri kertoi oikeudessa – ”Kukaan ei jahkaillut”

mukaan kaksi pojista eivät olleet hänen ihollaan kiinni, mutta olivat käyttäytyneet ylimielisesti ja naureskelleet, eikä kukaan pojista ollut auttanut. Naisen arvion mukaan tilanne kesti noin 3-4 minuuttia.¹⁸⁹

Syyttäjä oli arvioinut Tapanilan joukkoraiskauksen törkeäksi raiskaukseksi, kun taas oikeus ei tekoa pitänyt kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Syyttäjä syytti törkeästä raiskauksesta ja perusteli siten, että raiskaus oli tapahtunut julkisella paikalla ja kyseessä oli ylivoimatilanne. Tuomioistuin kuitenkin kumosi syytteen ja oli sitä mieltä, ettei tapaus ollut kokonaisuutta arvostellen törkeä. Tuomioistuimen kirjoitustapa antaa Utriaisien mukaan tekoa vähättelevän kuvan, tehden siitä epäoikeudenmukaisen. Utriaisien mukaan Suomen seuraamusjärjestelmää pitäisi kehittää ja erityistä huomiota pitäisi kiinnittää käräjäoikeuden tuomioiden perusteluihin.¹⁹⁰

Utriaisien mielestä osa ongelmaa on lainsäädäntö, jossa törkeisiin tekemuotoihin on sisällytetty kokonaisarvostelu kohta. ”Ensin kerrotaan, mitä kaikkea törkeää on tapahtunut ja lopulta kuitenkin sanotaan, ettei tekoa pidetä kokonaisuutena ottaen törkeänä. Tämä on epämääräinen lausuma. Tämä on yleistä törkeissä tapauksissa ja mielestäni se on epäonnistunut formulointi törkeille tekemuodoille”, Utriainen toteaa.¹⁹¹ Utriaisien mielestä Tapanilan tapauksen tuomiosta näkyy tuomioistuimen käsitys siitä, ettei sormilla tapahtunut tunkeutuminen ole yhtä törkeää kuin vaginaalinen tai sukupuolielimellä tapahtuva. Tällainen lähestymistapa ei Utriaisien mielestä enää tänä päivänä pidä paikkaansa.¹⁹²

Tuomiossa mainittiin myös teon lyhytkestoisuus ja ettei teon aikana tapahtunut toisten tekoa katseleminen ja toisten sisään tunkeutuminen fyysisesti ollut nöyryyttävää. Pojille tuomittiin rangaistukseksi ehdollista vankeutta, mikä on Utriaisien mielestä varoitus ilman konkretiaa. Utriainen kertoo ehdollisen tuomitsemisen johtuvan rangaistuskäytännöstä, minkä mukaan nuorille tekijöille tuomitaan pääasiassa ehdollista vankeutta. Suomessa ei ole konkreettista nuorille tarkoitettua rangaistuskäytäntöä, kuten esimerkiksi jonkinlainen arestityyppinen ratkaisu.¹⁹³

Lisäksi Utriainen ottaa kantaa oikeuden käsitykseen, että teon saama julkisuus alensi tuomiota. Utriainen toteaa tekijöiden itse aiheuttaneen teollaan julkisuuden ja että on normaalia, että tämätapaisesta teosta uutisoidaan ja siitä keskustellaan sosiaalisessa mediassa. Jos oleellista ei ole pelkkä teko vaan tekijät, voidaan teosta ajatella aiheutuvan suurempaa haittaa tekijöille kuin pelkkä normaali mediajulkisuus.¹⁹⁴

Hovioikeus piti Tapanilan joukkoraiskausta kuitenkin törkeänä raiskauksena ja kovensi käräjäoikeuden antamia tuomioita. Rikoksen tekoon osallistunut täysi-ikäinen vastaaja sai

¹⁸⁹ Mäkinen, Rami: Tapanilan raiskaus: Näin uhri kertoi oikeudessa – ”Kukaan ei jahkaillut”

¹⁹⁰ MTV, 2016: Joukkoraiskaustuomio hämmentää rikosoikeuden professoria

¹⁹¹ eml.

¹⁹² eml.

¹⁹³ MTV, 2016: Joukkoraiskaustuomio hämmentää rikosoikeuden professoria

¹⁹⁴ MTV, 2016: Joukkoraiskaustuomio hämmentää rikosoikeuden professoria

teosta ehdottoman vankeusrangaistuksen. Prosessioikeuden professori Matti Tolvanen on rikosnimikkeestä samaa mieltä ja pitää hovioikeuden perustelemaa tuomiota oikeana. Tolvanen ei kuitenkaan ymmärrä hovioikeuden ajatusta lieventää tuomiota sen saaman poikkeuksellisen julkisuuden takia. Tolvasen mielestä on outoa syyllistyttyessä rikokseen julkisella paikalla, että sen saama julkisuus vaikuttaisi tuomioon. Tolvanen pitää tällaista ajattelutapaa riskialttiina ja arvioi hovioikeuden antavan vaikutelman siitä, että se välittää enemmän tekijästä kuin uhrista. Asian julkisuus vaikuttaa myöskin uhriin Tolvanen muistuttaa. Tolvanen toteaa, ettei muista muita tämän vakavuusasteen rikoksia, jossa julkisuutta olisi käytetty lieventävänä asianhaarana. Tolvanen toivookin, että tapaus saisi valitusluvan korkeimmalta oikeudelta, koska ennakkotapaukselle olisi tarvetta ja lainsäädäntöä tulisi selventää julkisuuden osalta.¹⁹⁵

Käräjäoikeus arvioi Tapanilan raiskausta seuraavalla tavalla. Käräjäoikeus oli sitä mieltä, että raiskaus on lähtökohtaisesti aina nöyryyttävä. Tapanilan joukkoraiskauksen tapauksessa tekotapa ei kuitenkaan ollut erityisen nöyryyttävä. Teon tapahtuminen julkisella paikalla ei riitä kvalifointiperusteeksi, vaikka kaikki syytetyt olivat paikalla katsomassa tekoa. Törkeän raiskauksen puolesta puhui teossa mukana olleiden tekijöiden määrä ja lisäksi tilanne voitiin arvioida pelottavaksi, koska kiinnipitotilannetta edelsi uhrin ahdistelu. Kokonaisuutena arvostellen teko on kuitenkin perusmuotoinen raiskaus, koska uhria ei riisuttu, tunkeutuminen tapahtui sormin sekä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus kesti vain vähän aikaa eikä väkivaltaa käytetty muuten kuin uhrin kiinnipitämiseen. Edellä mainittujen syiden lisäksi teko ei ollut suunniteltu.¹⁹⁶

Rangaistusta mitattaessa käräjäoikeus otti huomioon sekä korottavia, että lieventäviä seikkoja. Korottavia seikkoja olivat teon kohdistuminen ennestään tuntemattomaan henkilön, uhrin kiinnipitäminen ja huutamisen estäminen, sekä teon tapahtuminen julkisella paikalla ja kiinnipitämistä edeltävä ahdistelutilanne.¹⁹⁷

Alentavia seikkoja taas olivat, ettei teko ollut suunniteltu, rikoksen saama poikkeuksellinen julkisuus ja sen vaikutus tuomittujen elämään, sekä sosiaalisessa mediassa esitetyt uhkaukset tuomittuja kohtaan. Lisäksi kaikki kolme tekijää olivat ensikertalaisia, eikä alaikäisiä voitaisi tuomita ehdottomaan vankeuteen kuin vain painavien erityissyiden vallitessa. Painavia erityisyyttä ei tässä tapauksessa esiintynyt. 18-vuotiaan tekijän osalta otettiin huomioon nuoruuden ymmärtämättömyys, jonka perusteella kaikki rangaistukset voitiin tuomita ehdollisina. Näillä perusteluilla rangaistukset lievenivät 3-4 kuukaudella.¹⁹⁸

¹⁹⁵MTV 2016: Professori pöyristyi Tapanilan raiskaustuomiosta

¹⁹⁶ Mäkinen, Rami: Tapanilan raiskaus: Näin oikeus perusteli ehdollista tuomiota – käytettiin harvinaista pykälää

¹⁹⁷ eml.

¹⁹⁸ Mäkinen, Rami: Tapanilan raiskaus: Näin oikeus perusteli ehdollista tuomiota – käytettiin harvinaista pykälää

7 SEKSUAALINEN AHDISTELU KÄYTÄNNÖSSÄ

Suomen ensimmäinen tuomio rikoslain 20 luvun uuden pykälän seksuaalisesta ahdistelusta (RL 20:5a§) annettiin Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa joulukuussa 2015. Kyseisessä tapauksessa nainen oli maannut kuntokeskuksen saunassa, kun tuntematon mies oli tullut paikalle, siirtänyt naisen bikinin alaosan sivuun ja koskettanut naisen sukupuolielimiä. Saunassa ei ollut tuolloin muita henkilöitä.¹⁹⁹

Kärjäoikeus ei käyttänyt tuomitsemiseen sakkorangaistusta, vaan teon kohdistuessa paljaalle intiimialueelle, määrättiin miehelle ehdollista vankeutta ja 800 maksu kärsimyskorvauksena. Mies ei valittanut tuomiostaan, joten tuomio on Suomen ensimmäinen lainvoimainen seksuaalisesta ahdistelusta annettu tuomio. Lähes poikkeuksetta seksuaaliseen ahdisteluun syyllistyneet ovat olleet miehiä.²⁰⁰

Helsingin poliisi antoi helmikuussa 2016 ohjeistuksen sakottamisen mahdollisuudesta seksuaalisissa ahdistelutapauksissa. 15.3.2016 ohjeistus ei vielä Helsingin poliisin ylikomisario Jere Roimun mukaan ollut tuottanut tulosta ja ahdistelusta olikin tuohon mennessä kirjoitettu ainoastaan yksi sakko. Sakko kirjoitettiin tapauksesta, missä mies ahdisteli naista helsinkiläisessä uimahallissa.²⁰¹

Roimu kertoo, että poliisi voi kirjoittaa sakon paikan päällä sellaisissa tapauksissa, joissa seksuaalinen tapahtuu muun muassa vaatteiden päältä koskettelemalla. Mikäli koskettelu tapahtuu vaatteiden alta, ei sakkoa voida kirjoittaa. Sakko ei myöskään tule kysymykseen, mikäli tekoon on liittynyt minkäänlaista väkivaltaa.²⁰² 15–40 päiväsakon suuruinen rangaistus voidaan tapahtumapaikalla kirjoittaa ohjeen mukaan, mikäli kyseessä on suuteleminen, takapuolesta puristelu tai käden laittaminen reidelle. Sakotettavan tapauksen on oltava yksinkertainen ja selvä. Sakko voidaan kirjoittaa, jos olemassa on ulkopuolinen todistaja, tekijä myöntää teon, siitä on valvontakamerakuvaa tai poliisi on nähnyt teon tapahtuvan. Lisäksi sakotukseen vaaditaan asianomistajan vaatimus, koska seksuaalinen ahdistelu on asianomistajarikos²⁰³. Roimu toteaa suurimassa osassa tapauksista tekijän olevan ulkomaalaistaustainen. Tällainen ulkomaalaistaustainen sakotettava voi ymmärtää sakon saatuaan, että ahdistelu on Suomessa kiellettyä.²⁰⁴

¹⁹⁹ Kerkelä, Lasse 2015: Ensimmäinen tuomio ahdistelusta: Mies työnsi kätensä naisen haaroihin yhteissaunassa

²⁰⁰ eml.

²⁰¹ Jokinen, Riikka 2016: Seksuaalinen ahdistelu: Tässä kulkee sakotuksen raja – todistaja voi olla ohikulkijakin

²⁰² eml.

²⁰³ Kerkelä, Lasse 2016: Seksuaaliset ahdistelut lisääntyneet – uusi pikasakko jäänyt silti vähälle käytölle

²⁰⁴ Jokinen, Riikka 2016: Seksuaalinen ahdistelu: Tässä kulkee sakotuksen raja – todistaja voi olla ohikulkijakin

Sakkoja on tähän mennessä annettu kuitenkin melko vähän, vaikka poliisille on tullut aiempaa enemmän ilmoituksia ahdistelusta.²⁰⁵

8 SEKSUAALIRIKOKSET TILASTOINA

Olemme koonneet seksuaalirikostilastoja taulukoihin. Tilastojen lähteenä olemme käyttäneet Tilastokeskuksen internetsivua sekä poliisin Polstat-tulostietojärjestelmää. Valitsimme käsiteltäväksi taulukoihin tuomioita raiskauksesta (RL20:1§, törkeästä raiskauksesta (RL 20:2§), seksuaalisesta ahdistelusta (RL 20:5a§) sekä kunnianloukkauksista (RL 24:9§).

Valitsimme raiskausta ja törkeää raiskausta koskeviin taulukoihin aikavälin 2010–2015. Tuomioiden kehitys näkyy selvemmin pidemmältä aikaväliltä. Lisäksi taulukoista käy ilmi onko vuoden 2011 laki rikoslain 20 luvun muuttamisesta (495/2011) vaikuttanut saatuihin tuloksiin. Taulukoista selviää myös mahdollinen vuoden 2014 lakiuudistuksen aiheuttama muutos. Poikkeuksena vuosien osalta on seksuaalisesta ahdistelusta annettuja tuomioita esittelevä taulukko, jossa on esitetty vain vuodet 2014 ja 2015, koska koko Rikoslain 20 luvun 5a pykälä tuli uutena vuonna 2014. Kunnianloukkauksia esittävissä taulukossa on esitetty vuodet 2012–2015.

Raiskaustilastoja käsitteleviin taulukoihin kirjasimme yläsarakeeseen vuodet, oikeudessa rangaistukseen tuomittujen lukumäärän, ehdottomaan ja ehdolliseen vankeuteen tuomittujen lukumäärän sekä tuomioiden pituudet kuukausina. Pystysarakkeisiin kirjasimme rangaistusten (tapausten) lukumäärät, keskimääräisen rangaistuksen, rangaistuksen alakvartiiliin, sekä rangaistuksen yläkvartiiliin (eivät koske Polstat-tilastoa [taulukko 5]). Alakvartiilia ja yläkvartiilia käytetään kuvaamaan hajontaa; aineistossa on alakvartiilia pienempiä arvoja 25% ja yläkvartiilia suurempia arvoja 25%²⁰⁶. Prosenttiluvut eivät kuitenkaan ole tarkkoja vaan voivat riippua aineiston koosta ja mahdollisista arvoista²⁰⁷.

Taulukoissa kuvattu tuomittujen lukumäärä tarkoittaa käräjäoikeuksissa ja hovioikeudessa tuomitsevia rangaistuksia ja tuomitsematta jättämiä. Tuomitsematta jättämiä ei ole erikseen kuvattu taulukoissa niiden määrän ollessa hyvin vähäinen kokonaistuomiomäärään nähden.²⁰⁸

Rikoslain luvun 6 §:n 12 (13.6.2003/515) mukaan tuomioistuin saa tehdä päätöksen tuomitsematta jättämisestä mikäli:

²⁰⁵ Jokinen, Riikka 2016: Seksuaalinen ahdistelu: Tässä kulkee sakotuksen raja – todistaja voi olla ohikulkijakin

²⁰⁶ Tilastokeskus: Johdatus tilastotieteeseen.

²⁰⁷ eml.

²⁰⁸ Tilastokeskus: Laatuseloste: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset

1)rikosta on sen haitallisuuteen tai siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen nähden pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä;

2)tekijä on tehnyt rikoksensa alle 18-vuotiaana ja teon katsotaan johtuneen ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta;

3)rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava;

4)rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana erityisesti, kun otetaan huomioon edellä 6 §:n 3 kohdassa ja 7 §:ssä tarkoitettut seikat tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet; taikka

5)rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Lievempien rikosten, eli seksuaalisen ahdistelun ja kunnianloukkauksen osalta päädyimme kuvamaan oikeudessa rangaistukseen tuomittujen lukumäärän, ehdolliseen vankeuteen tuomittujen lukumäärän sekä tuomion pituuden kuukausina, sekä tuomioistuimessa sakkoon tuomittujen lukumäärän ja päiväsakkojen lukumäärän.

Valitsimme taulukoihin mielestämme kiinnostavimmista rikoksista annetut rangaistukset. Taulukoissa ei ole kuvattu kaikkia mahdollisia rangaistuksen menetelmiä ja taulukoissa tulee vastaan sarakkeita, jossa ei ole määriteltä minkälaisia tuomioita osa tuomituista sai.

Taulukko 1: Raiskauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut vuosina 2010-2015

	Vuosi	Oikeudessa rangaistukseen tuomitut (lkm)	Ehdottomaan vankeuteen tuomitut (lkm tai kuukautta)	Ehdolliseen vankeuteen tuomitut yhteensä (lkm tai kuukautta)
Rangaistusten lukumäärä	2010	51	30	21
	2011	74	39	34
	2012	111	51	59
	2013	114	41	73
	2014	91	42	49
	2015	102	39	61
Keskimääräinen rangaistus	2010	-	22,5	18,2
	2011	-	25,4	17,3
	2012	-	26,4	17,1
	2013	-	24,9	16,6
	2014	-	27,1	17,3
	2015	-	27,2	16,8
Rangaistuksen alakvartiili	2010	-	18	15
	2011	-	20	15
	2012	-	20	15
	2013	-	18	14
	2014	-	21	15
	2015	-	20	15
Rangaistuksen yläkvartiili	2010	-	27	20
	2011	-	30	20
	2012	-	28	19
	2013	-	28	18
	2014	-	31	18
	2015	-	30	18

209

Taulukossa 1 (kts. Taulukko 1) on kuvattuna Rikoslain 20 luvun mukaisesta raiskauksesta oikeudessa rangaistuksesta annetut tuomiot ja tuomioiden lukumäärät vuosina 2010-2015.

8.1 Raiskauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut

Vuonna 2011 oikeudessa rangaistukseen tuomittujen lukumäärä on kasvanut 23 kappaletta vuoteen 2010 verrattuna. On vaikeaa arvioida, kuinka paljon muutokseen on vaikuttanut vuoden 2011 kesäkuussa voimaan tullut lakimuutos (495/2011), mutta voi olla, että jonkinlaista positiivista vaikutusta muutoksella on ollut. Seksuaalirikosten tulkitseminen todella paheksuttavina tekoina on ollut pinnalla, mikä on voinut lisätä motivaatiota tuomita tekijöitä oikeudessa.

Vuosien 2011 ja 2012 välillä on havaittavissa selkeä kasvu oikeudessa rangaistukseen tuomittujen lukumäärissä, 37 kappaletta. Vuodesta 2011 alkaen oikeudessa tuomittujen lukumäärä on kasvanut vuoteen 2013 40 kappaleella. Vuonna 2014 oikeudessa tuomittujen määrä on laskenut huomattavasti edellisvuoteen verrattuna, kun taas vuonna 2015 oikeudessa tuomittiin yli sata raiskaustapausta.

8.1.2 Raiskauksesta ehdottomaan vankeuteen tuomitut

Vuonna 2010 ehdottomaan vankeuteen tuomittiin 30 51:stä tapauksesta eli noin kolme viidesosaa (58,8 %) tapauksista. Tällöin keskimääräinen ehdottoman vankeuden pituus oli 22,5 kuukautta. Vuonna 2011 ehdottomaan vankeuteen tuomittiin prosentuaalisesti hieman yli puolet (52,7 %) oikeudessa tuomituista tapauksista. Keskimääräisen rangaistuksen pituus oli 25,4 kuukautta. Vuonna 2012 ehdottomaan vankeuteen tuomittiin hieman alle puolet (45,9 %) oikeudessa tuomituista tapauksista. Keskimääräisen rangaistuksen pituus oli 26,4 kuukautta. Vuonna 2013 hieman yli yksi kolmasosan (35,9 %) kaikista oikeudessa tuomituista tuomittiin ehdottomaan vankeuteen. Keskimääräisen rangaistuksen pituus oli 24,9 kuukautta. Vuonna 2014 ehdottomaan vankeuteen tuomittiin hieman alle puolet (46,1 %) tapauksista ja keskimääräisen rangaistuksen pituus oli 27,1 kuukautta. Vuonna 2015 ehdottomaan vankeuteen tuomittiin noin kaksi viidesosaa (38,21 %) oikeudessa tuomittujen tapauksista ja keskimääräisen rangaistuksen pituus oli 27,2 kuukautta.

Taulukosta voidaan siis lukea, että vaikka oikeudessa rangaistukseen tuomittujen määrät vaihtelevat jonkin verran vuosien välillä, on keskimääräinen rangaistus pysynyt samana, noin kahtena vuotena. Vuosina 2014 ja 2015 nähdään keskimääräisen rangaistuksen pituuden nousua, jolloin se on ollut korkein eli hieman päälle 27 kuukautta.

8.1.3 Raiskauksesta ehdolliseen vankeuteen tuomitut

Vuonna 2010 oikeudessa rangaistukseen tuomittujen tapauksista loput eli 21 kappaletta tuomittiin ehdolliseen vankeuteen. Edellä kuvatussa voidaan päätellä, että jokainen oikeudessa tuomitun tapauksen rangaistus oli ehdollinen tai ehdoton vankeusrangaistus. Keskimääräisen ehdollisen vankeuden pituus vuonna 2010 oli 18,2 kuukautta.

Vuonna 2011 ehdolliseen vankeuteen tuomittiin 34 kappaletta kaikista 74 oikeudessa tuomituista tapauksista. Vuodesta 2011 voimme todeta, ettei kaikkia oikeudessa käsiteltyjä tapauksia (74 kappaletta) tuomittu joko ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen, vaan yhden tapauksen kohdalla on päädytty tuomitsematta jättämiseen, mikä ei selviä taulukosta. Vuonna 2011 keskimääräisen ehdollisen vankeusrangaistuksen pituus oli lasketut hieman edellisvuoteen verrattuna, ollessaan 17,3 kuukautta.

Vuonna 2012 ehdolliseen vankeuteen tuomittiin suurempi osa tapauksista kuin ehdottomaan vankeuteen. Myös vuonna 2012 yksi tapaus jää taulukon ulkopuolelle, jolloin tapauksessa aikaisempi ehdoton vankeus, valvontarangaistus tai yhdyskuntapalvelu oli riittävä seuraus. Keskimääräisen rangaistuksen pituus oli pysynyt melkein samana vuoteen 2011 verrattuna. Vuonna 2012 keskimääräisen ehdollisen vankeusrangaistuksen pituus oli 17,1 kuukautta.

Vuonna 2013 jokainen oikeudessa rangaistukseen tuomittu tapaus tuomittiin joko ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen. Vuodesta 2012 keskimääräisen ehdollisen vankeusrangaistuksen pituus oli 16,6 kuukautta, mikä on hieman vähemmän kuin edeltävä vuonna. Myös vuonna 2014 jokainen oikeudessa tuomittu tapaus tuomittiin joko ehdottomaan tai ehdolliseen vankeuteen. Keskimääräinen ehdollisen vankeusrangaistuksen pituus nousi melkein kuukaudella vuoteen 2013 verrattuna, sen ollessa 17,3 kuukautta.

Vuonna 2015 kaksi oikeudessa rangaistukseen tuomittua tapausta jäi sekä ehdottoman että ehdollisen vankeusrangaistuksen ulkopuolelle. Tällöin ehdoton vankeus oli muuntokelpoinen yhdyskuntapalveluksi. Keskimääräisen ehdollisen vankeusrangaistuksen pituus laski melkein vuoden 2013 lukemiin, sen ollessa 16,7 kuukautta.

8.1.4 Omaa pohdintaa taulukosta 1

Vuoden 2011 lakimuutoksen (495/2011) vaikutus on mahdollisesti voinut olla taulukossa nähtävän tuomittujen lukumäärän muutoksen takana. Taulukosta voi huomata, vaikka tuomittuja on enemmän, on vuoden 2011 jälkeen tuomittuja tuomittu vähemmän ehdottomaan vankeuteen suhteessa ehdolliseen vankeuteen, toisinkuin vuonna 2010 ja 2011. Edellä mainittuun vaikuttaa esimerkiksi Rikoslain 20 luvun 1§, raiskauksen teonkuvauksen muutos.

Vuonna 2014 taulukossa on huomattavissa laskua tuomittujen lukumäärässä. Positiivisena huomiona kuitenkin se, että 2014 annettujen ehdottomien ja ehdollisten vankeustuomioiden pituudet nousivat. Varsinkin ehdottoman vankeuden keskimääräisessä pituudessa tapahtui huomattava kahden kuukauden nousu vuosien 2013 ja 2014 välillä. Taulukon 1 perusteella pisimmät ehdottomat vankeusrangaistukset on annettu samana vuonna 2014, jolloin tutkielmassamme esitelty lakimuutos tuli voimaan, sekä vuonna 2015 jolloin lakimuutos oli voimassa läpi vuoden.

Vaikka joidenkin jonain vuonna tuomittujen teko olisikin tapahtunut edellisenä vuonna ja tuomio annettaisiin silloin voimassa olleen lain mukaan, on taulukon perusteella selvästi havaittavissa muutosta ankarampaan suuntaan. Jo se, että ehdolliseen vankeuteen tuomittujen määrä on 2015 vuonna kasvanut huomattavasti vuodesta 2014 voi kertoa siitä, että 20:1§ raiskauksen teonkuvausta on muutettu siten, että yhä useampi teko täyttää raiskauksen tunnusmerkistön. Tämä voisi myös osaltaan selittää ehdolliseen vankeuteen tuomittujen määrän nousua.

Rangaistuksen ylä -ja alakvartiileissa ei ole huomattavissa sen suurempia muutoksia. Muutoksia on tapahtunut ehdottomien vankeusrangaistusten pituuksissa korkeintaan kolmen kuukauden verran ja alakvartiileissa yhden kuukauden.

Taulukko 2: Törkeästä raiskauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut (²¹⁰)

	Vuosi	Oikeudessa rangaistukseen tuomitut (lkm)	Ehdottomaan vankeuteen tuomitut (lkm tai kuukautta)	Ehdolliseen vankeuteen tuomitut yhteensä (lkm tai kuukautta)
Rangaistusten lukumäärä	2010	9	9	-
	2011	16	16	-
	2012	18	17	1
	2013	8	7	-
	2014	7	6	-
	2015	22	18	4
Keskimääräinen rangaistus	2010	-	40,9	-
	2011	-	63,1	-
	2012	-	54,2	18
	2013	-	52	-
	2014	-	49,2	-
	2015	-	68,2	14,5
Rangaistuksen alakvartiili	2010	-	32	-
	2011	-	39	-
	2012	-	36	18
	2013	-	42	-
	2014	-	32	-
	2015	-	48	12
Rangaistuksen yläkvartiili	2010	-	48	-
	2011	-	84	-
	2012	-	69	18
	2013	-	54	-
	2014	-	64	-
	2015	-	72	17

²¹⁰ Suomen virallinen tilasto: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Avattu: 29.1.2017

Taulukossa 2 (kts. Taulukko 2) on käsitelty törkeiden raiskausten oikeustuomioita vuosilta 2010–2015.

8.2 Törkeästä raiskauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut

Vuosina 2010–2015 oikeudessa rangaistukseen tuomittujen tapausten määrät vaihtelevat 7 ja 22 kappalemäärän välillä. Vuodesta 2012 vuoteen 2013 oikeudessa tuomittujen tapausten määrä laskee radikaalisti 18:ta 8:n kappaleeseen.

8.2.1 Törkeästä raiskauksesta vankeuteen tuomitut

Vuosina 2010 ja 2011 kaikki oikeudessa rangaistukseen tuomitut ovat saaneet tuomion ehdottomana vankeusrangaistuksena. Määrällisesti oikeudessa tuomittujen luku kasvoi vuoden 2010 yhdeksästä kappaleesta vuoden 2011 kuuteentoista tuomioon. Ehdottoman vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus oli vertailussamme lyhimmillään vuonna 2010 40,9 kuukautta, kun taas vuonna 2011 se oli huomattavasti enemmän, 63,1 kuukautta.

Vuonna 2012 oikeudessa rangaistukseen tuomituista tapauksista kaikki yhtä lukuun ottamatta tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Oikeudessa tuomittiin yhteensä 18 tapausta ja tuomion keskimääräinen pituus oli tuolloin 54,2 kuukautta. Vuonna 2013 oikeudessa tuomittujen määrä tippui radikaalisti vuodesta 2012. Ainoastaan 8 tapauksessa annettiin tuomio, joista 7 sai ehdottoman vankeusrangaistuksen ja yksi tapaus jää taulukosta pois tuomitsematta jättämisen takia. Keskimääräisen vankeusrangaistuksen pituus oli tasan 52 kuukautta.

Vuonna 2014 rangaistukseen tuomittujen tapausten määrä tippui entisestään ja oikeudessa tuomittiin vain 7 tapausta. Näistä tapauksista 6 tuomittiin ehdottomaan vankeuteen ja yksi tapaus jää taulukon ulkopuolelle, milloin päädyttiin tuomitsematta jättämiseen samoin kuin edellisellä vuonna 2013. Tuomittujen kuuden tapauksen keskimääräinen tuomion pituus oli 49,2 kuukautta. Vuonna 2015 oikeudessa tuomittujen tapausten määrä kasvoi korkeimmaksi niiden ollessa 22 kappaletta. Tällöin keskimääräinen rangaistuksen pituus oli myös pisin vertailussa käyttämämme, 68,2 kuukautta. Korkeaan tuomittujen määrään on vaikuttanut vuoden 2014 lakimuutos (509/2014).

8.2.2 Omaa pohdintaa taulukosta 2

Taulukosta voi nopeasti havaita, ettei törkeistä raiskauksista juurikaan tuomita ehdollista vankeutta. Vuosina 2010–2015 ehdolliseen vankeuteen törkeästä raiskauksesta on tuomittu

ainoastaan viisi kertaa. Törkeästä raiskauksesta voi antaa ehdollisen tuomion tapauksissa, joissa tekijä on alaikäinen, koska alaikäisen ollessa kyseessä tuomion pituus vähenee ¼.

2010–2012 välillä tapahtunut suuri kasvu oikeudessa rangaistukseen tuomittujen tapausten osalta voi osittain olla seurausta vuoden 2011 lakimuutoksesta (495/2011), vaikka muutoksessa ei törkeän raiskauksen pykälää muutettukaan. Lakimuutos on herättänyt keskustelua tuomioiden pituuksista ja muutos on vaikuttanut epäsuorasti tuomioita antavan tuomarin päätöksiin samalla lisäten tekojen moitittavuutta.

Lakimuutoksessa (509/2014) törkeän raiskauksen teonkuvausta muutettiin. Ensimmäisestä momentista, jossa mainitaan vakavan ruumiinvamman, vakavan sairauden ja hengenvaarallisen tilan aiheuttaminen, poistettiin sana ”tahallisesti”. Lisäksi pykälään lisätyn momentin mukaan alle 18-vuotiaan lapsen tapauksissa, teko olisi automaattisesti törkeä (RL 20:2§), eikä tapausta voitaisi arvioida perusmuotoisena raiskauksena (RL 20:1§). Tällä voidaan osin selittää vuoden 2014-2015 suurta eroa oikeudessa tuomittujen määrässä, 7 ja 22 lukumäärän välillä.

Vaikka vuoden 2015 tilastoon olisikin merkitty vanhan lain mukaan arvioituja tekoja, voidaan sanoa, että vuonna 2015 tuomiot ovat olleet kovimpia. Vuoden 2015 rangaistusten alakvartiilikin on 16 kuukautta suurempi kuin edellisvuoden. Toisien sanoen voidaan todeta, että vuonna 2015 törkeästä raiskauksesta (RL 20:2§) tuomittiin ankarammin kuin aikaisempina vuosina.

Taulukosta voidaan lisäksi todeta, että tuomioiden pituudet asettuvat rangaistusteikon puoliväliin (noin 5 vuotta). Kuten sanottu, ei rangaistusasteikon mukaisia ankarimpia tuomioita anneta.

Ehdolliseen vankeuteen tuomittujen määrä oli vuonna 2015 suurin. Tätä voi selittää osin vuoden 2014 lakimuutoksella (509/2014), Rikoslain 20 luvun pykälään 2 lisätyillä momenteilla. Raiskauksia arvioidaan uusien momenttien jälkeen useammin törkeänä tekemuotona, vaikka itse teko olisi ollut kokonaisuutena arvostellen niin törkeä ja sitä olisi vanhan lain mukaan ollut mahdollista tulkita perusmuotoisena raiskauksena.

Taulukko 3: Rikoslain 20:5a§ mukaisesta seksuaalisesta ahdistelusta oikeudessa rangaistukseen tuomitut vuosina 2014 ja 2015

		Oikeudessa rangaistukseen tuomitut (lkm)	Ehdolliseen vankeuteen tuomitut yhteensä (lkm tai kuukautta)	Tuomioistuimessa sakkoon tuomitut (lkm tai päiväsakkojen lukumäärä)
Rangaistusten lukumäärä	2014	1	1	-
	2015	5	-	5
Keskimääräinen rangaistus	2014	-	2,7	-
	2015	-	-	43
Rangaistuksen alakvartiili	2014	-	2,7	-
	2015	-	-	30
Rangaistuksen yläkvartiili	2014	-	2,7	-
	2015	-	-	50

211

8.3 Seksuaalinen ahdistelu tuomioistuimessa

Kolmannessa taulukossa (kts. taulukko 3 yllä) käsittelemme vuoden 2014 lakimuutoksen (509/2014) mukana Rikoslakiin tulleen 20 luvun pykälän 5a, seksuaalisen ahdistelun ja sen mukaan annettuja tuomioita. Taulukossa ovat ainoastaan vuodet 2014 ja 2015, koska nimike tuli uutena lakiin vasta vuonna 2014.

Vuosina 2014 ja 2015 oikeudessa annettiin kaiken kaikkiaan 6 tuomiota. 5 kappaletta tuomioista annettiin vuonna 2015. Koska lakimuutos (509/2014) ja Rikoslain 20 luvun uusi pykälä seksuaalisesta ahdistelusta tuli voimaan vasta syyskuussa 2014, voidaan päätellä, että joitakin vuonna 2014 tapahtuneista seksuaalisista ahdisteluista on käsitelty oikeudessa vasta vuonna 2015. Sen tähden taulukko ei ole kovin luotettava. Luotettavampaa tietoa tapausten määristä antaa PolStat-taulukko 5.

²¹¹ Suomen virallinen tilasto: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Avattu: 29.1.2017

Vuoden 2014 ainoasta annetusta tuomiosta tuomittiin 2,7 kuukautta ehdollista vankeutta.

Vuonna 2014 ainoasta oikeudessa annetusta tuomiosta annettiin ehdollinen vankeusrangaistus (tapaus käsiteltiin kappaleessa). Laista oli ennustettavissa, että suurin osa tuomioista tulee olemaan sakkotuomioita. Vuonna 2015 kaikki oikeudessa annetut tuomiot ovat olleet juuri sakkotuomioita. Vuoden 2015 sakkotuomioissa keskimääräinen päiväsakkojen lukumäärä on ollut 43 kappaletta päiväsakkoja.

Mielenkiintoisempaa on tämän teon osalta tarkastella myöhemmin esitettävää taulukkoa, josta selviää poliisille tehtyjen ilmoitusten määrä kyseisen rikoksen osalta.

Taulukko 4: Rikoslain 24:9§ mukaisesta kunnianloukkauksesta oikeudessa rangaistukseen tuomitut vuosina 2012-2015

		Oikeudessa rangaistukseen tuomitut (lkm)	Ehdolliseen vankeuteen tuomitut yhteensä (lkm tai kuukautta)	Tuomioistuimessa sakkoon tuomitut (lkm tai päiväsakkojen lukumäärä)
Rangaistusten lukumäärä	2012	163	1	157
	2013	165	3	157
	2014	163	3	152
	2015	157	-	148
Keskimääräinen rangaistus	2012	-	1	26,8
	2013	-	1,7	28,6
	2014	-	2	28,1
	2015	-	-	30
Rangaistuksen alakvartiili	2012	-	1	20
	2013	-	1	15
	2014	-	1	20
	2015	-	-	20
Rangaistuksen yläkvartiili	2012	-	1	30
	2013	-	3	35
	2014	-	3	35
	2015	-	-	40

212

8.4 Kunnianloukkaus tuomioistuimessa

Neljännessä taulukossa (kts. Taulukko 4 yllä) olemme kuvanneet Rikoslain 24 luvun pykälän 9 mukaisena kunnianloukkauksena annettujen tuomioiden määriä ja tuomioiden keskimääräisiä pituuksia. Halusimme koota kunnianloukkauksrikokset taulukkoon, koska ennen vuoden 2014 lakimuutosta (509/2014), seksuaaliseen ahdisteluun verrattavia tapauksia arvioitiin muun muassa kunnianloukkauksina. Tämänkään taulukon osalta, emmekä taulukon 3 osalta (kts. Taulukko 3), odottaneet saavamme selvästi luettavaa ja tulkittavaa muutosta tuomioiden määrissä. Tämän takia taulukossa kuvatut vuodet ovat rajoitettu vuosiin 2012-2015.

Taulukosta selviää, ettei oikeudessa rangaistukseen tuomittujen määrissä tapahdu suurta muutosta vuosien 2012 ja 2015 välillä. Vuodesta 2014 vuoteen 2015 verrattuna tuomittujen määrä on hieman laskenut, mutta siitä ei voi vetää johtopäätöstä lakimuutoksella, koska muutos on normaalia vaihtelua. Samoin oikeudessa tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä on pysynyt lähes samana kasvaen vuodesta 2012 vuoteen 2015 mennessä 3,2 kappaletta.

Taulukosta nousee esiin yksi tärkeä havainto vuoden 2014 lakimuutoksesta. Vuonna 2015 keskimääräinen kunnianloukkauksesta tuomittu päiväsakkojen lukumäärä oli 30 päiväsakkoa. Sen sijaan oikeudessa tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä seksuaalisena ahdisteluna tulkituissa tapauksissa oli 43 päiväsakkoa. Lisäksi poliisin sakkokäsikirjan mukaan seksuaalisen ahdistelun sakkoliukuma on 15-40 päiväsakkoa, kun taas kunnianloukkauksen sakkoliukuma käsikirjan mukaan on 6-30²¹³.

Samoin kuin seksuaalisia ahdistelu-tuomioita (RL 20:5a§) kuvaava kolmas taulukko (kts. Taulukko 3), oli tämän taulukon liittämisen syynä tutkielmaan vuoden 2014 lakimuutos (509/2014). Seksuaalisen ahdistelun nimikkeen tullessa käyttöön voi olla, että kunnianloukkausten määrät vähenevät sillä kunnianloukkaus pykälää ei enää koskettelen osalta sovellettaisi seksuaalisten ahdistelu tapausten arviointiin. Mutta koska lakiin lopulta tuli ainoastaan koskettelu seksuaalisen ahdistelun pykälään, muita seksuaalisia ahdisteluita voidaan vielä tuomita esimerkiksi kunnianloukkauksina tai työsyryjintärikoksina. Seksuaalisen ahdistelun tultua lakiin, muutosta tuskin huomaa kunnianloukkauksrikoksissa. Kuten edellä todettiin, myös kunnianloukkauksrikosten osalta on mielenkiintoisempaa tarkastella poliisin kirjaamien rikosten määriä, joihin paneudumme seuraavaksi.

²¹³ Poliisihallitus 2016

Taulukko 5: Poliisille ilmoitetut raiskaukset, seksuaaliset ahdistelut ja kunnianloukkaukset vuosina 2010-2016

Ilmoitettu Kpl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
RAISKAUS	356	630	660	634	778	755	864
RAISKAUS (3 MOM)	0	0	0	0	17	49	50
TÖRKEÄ RAISKAUS	29	39	37	33	52	119	123
KUNNIANLOUKKAUS	4 091	4 228	4 448	4 975	4 752	4 492	4 360
SEKSUAALINEN AHDISTELU	0	0	0	0	75	284	536
Yhteensä	4 707	5 104	5 325	5 845	5 840	5 864	6 096

214

Taulukossa 5 kuvataan poliisin tietoon tulleet rikokset käsittelemiemme rikosnimikkeiden osalta. Poliisin tietoon tulleilla rikoksilla tarkoitetaan rikoksia, joista poliisi on kirjannut rikosilmoituksen. Raiskaus (3 mom) tarkoittaa vuonna 2014 lakiin tullutta rikoslain 20 luvun 1 pykälän 3 momenttia, johon poistettu pakottaminen sukupuoliyhteyteen lisättiin.

8.5 Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset

Vuoden 2010 ja 2011 välillä on suuri kasvu raiskausrikoksissa, jolloin määrä melkein tuplaantui. Tätä raiskausrikosten suurta kasvua voi selittää vuoden 2011 lakimuutoksella, jolloin raiskausrikokseksi katsottiin puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttö riippumatta tekijän roolista avuttoman tilan syntymiseen. Lisäksi vuodesta 2011 raiskaukseksi katsottiin tilanteet, joissa uhri ei kykene muodostamaan tai ilmaisemaan omaa tahtoaan²¹⁵. Vuodesta 2011 poliisin kirjaamat raiskausrikokset pysyivät lukumääräisesti samantasoisine vuoteen 2014, jolloin seuraava huomattava kasvu tapahtui. Tätä raiskausrikosten kasvua voi selittää tutkimamme lakimuutos, jolloin raiskauspykälään lisättiin 3 momentti. 3 momentilla korvattiin entinen pakottaminen sukupuoliyhteyteen nimike, jonka mukaan lievää väkivaltaa sisältävät teot käsiteltiin. Lakimuutoksessa poistui tämä ”lievän raiskauksen” pykälä, ja muutoksen jälkeen kaikki vähääkään väkivaltaa sisältäneet teot katsottiin raiskaukseksi, mikä voi selittää määrän suurta kasvua. 2015 vuodesta raiskausrikosten määrä kasvoi edelleen vuoteen 2016.

Törkeitä raiskauksia kirjattiin vuosina 2010-2013 tasaiseen tahtiin ja määrien vaihtelua voidaan pitää normaalina. Vuona 2014 myös törkeiden raiskausten lukumäärä kasvoi, mitä

²¹⁴ PolStat-järjestelmä

²¹⁵ minilex.fi: Raiskaus vai pakottaminen sukupuoliyhteyteen, avattu 28.2.2017

voi mahdollisesti selittää kyseisen vuoden lakimuutoksella, jossa törkeäksi raiskaukseksi katsottiin kaikki alle 18-vuotiaisiin kohdistuneet raiskaukset sekä luvusta muutettiin ”aiheutetaan tahallaan toiselle vaikea ruumiinvamma ” ym., muotoon ”aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma ”. Uuden lain mukaan myös vahingossa aiheutettu vaikea vamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila muuttaa teon suoraan törkeäksi raiskaukseksi. Lakimuutoksen tulokset saattavat näkyvät enemmän vuonna 2015, jolloin poliisin tietoon ilmoitettiin yli kaksinkertainen määrä törkeitä raiskauksia vuoteen 2014 verrattuna. 2015 vuodesta vuoteen 2016 törkeiden raiskausrikosten määrän vaihtelu oli normaalia.

8.5.1 Poliisin tietoon tulleet seksuaaliset ahdistelut

Seksuaalisen ahdistelun pykälä tuli lakiin vuonna 2014 syyskuussa, joten määrä on alhainen kyseisenä vuonna. Vuonna 2015 poliisi kirjasi melkein nelinkertaisen määrän seksuaalisia ahdisteluja edellisvuoteen verrattuna. Kirjattujen ilmoitusten määrä on muutenkin korkea, mikä voi kertoa pykälän lisäämisen tarpeellisuudesta. Vuonna 2016 luku oli jo seitsenkertaistunut pykälän tulovuoteen verrattuna. Suurta kasvua voi selittää myös ihmisten ilmoituskynnyksen mahdollinen madaltuminen pykälän tultua lakiin. Sillä voisi kuvitella kansalaisen herkemmin ilmoittavan kohtaamastaan seksuaalisesta ahdistelusta, koska enää ei tarvitse arvuutella täyttääkö koskettelu minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Nykyisin teko on tunnistettavissa rikokseksi ihmisten keskuudessa, minkä voisi kuvitella lisäävän ilmoitusherkkyyttä. Ehkä kansalaisilla on myös luottamusta siihen, että nykyisin poliisi tutkii tekoa ja asia otetaan käsittelyyn. Ennen nimikkeen lainvoimaisuutta seksuaalisen ahdistelun täyttävää tekoa on mahdollisesti vähätelty eikä tapahtuneista teoista ole ilmoitettu.

8.5.2 Poliisin tietoon tulleet kunnianloukkaukset

Kunnianloukkauksia poliisi kirjaa paljon ja nimikkeen tunnusmerkistö on laaja. Ennen vuoden 2014 lakimuutosta seksuaalisia ahdisteluja voitiin kirjata muun muassa kunnianloukkauksina. Kunnianloukkaukset kasvoivat noin tuhannella kappaleella vuodesta 2010 vuoteen 2013, jolloin kirjattujen ilmoitusten määrä oli liki 5000 kappaletta. Vuodesta 2014 kunnianloukkausten lukumäärä poliisin kirjaamina lähti tippumaan noin parilla sadalla kappaleella vuodessa, aina vuoteen 2016 saakka. Tätä määrän vaihtelua voi mahdollisesti selittää seksuaalirikoslainsäädännön muutos, joka poisti seksuaaliset ahdistelut kunnianloukkaus nimikkeen alta. Kunnianloukkaus on kuitenkin nimikkeenä laaja, eikä tästä voida vetää suoraa johtopäätöstä seksuaalirikoslainsäädännön muutokseen.

Taulukko 6: Poliisin kirjaamat ilmoitukset, joihin on kirjattu epäilty raiskauksista ja törkeistä raiskauksista vuosina 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Raiskaus</i>	280	521	553	472	582	574	680
<i>Raiskaus(3 mom)</i>	0	0	0	0	14	42	38
<i>Törkeä raiskaus</i>	18	45	51	36	53	114	119
<i>Ilmoitukset yhteensä(ei kunnianloukkaus)</i>	298	566	604	508	649	730	837
<i>Suomalainen epäilty</i>	208	441	446	399	499	531	563
<i>Ulkomaalainen epäilty</i>	89	123	155	108	138	154	177

216

Taulukossa 6 näkyy käsittelemiemme rikosten lukumäärät ja epäiltyjen kansallisuudet tapauksissa, joissa epäillyn henkilöllisyys on ollut selvillä. Halusimme vertailun vuoksi selvittää, kuinka usein seksuaalirikoksissa on todellisuudessa ulkomaalainen epäilty. Kansallisuuksia epäillyillä oli monia kymmeniä, joten jaoimme tulokset ainoastaan kahteen kategoriaan: suomalaiset ja ulkomaalaiset epäillyt.

8.6 Epäillyn kansalaisuus raiskausrikoksissa

Vuonna 2010 raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa ulkomaalainen epäilty oli 30 % tapauksista, joissa epäillyn kansalaisuus oli tiedossa. Yksi tapaus oli sellainen, jossa epäillyn kansalaisuus ei ollut tiedossa. Vuonna 2011 raiskauksissa ja törkeissä

²¹⁶ PolStat-järjestelmä

raiskauksissa ulkomaalainen epäilty oli 22 % tapauksista. Kahdessa tapauksessa epäillyn kansalaisuutta ei ollut saatu selville.

Vuonna 2012 raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa ulkomaalainen epäilty oli 26 % tapauksista. Kolmen tapauksen kohdalla epäillyn kansalaisuus oli jäänyt epäselväksi. Vuonna 2013 raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa ulkomaalainen epäilty oli 21 % tapauksista. Kahdessa tapauksessa epäillyn kansalaisuutta ei ollut saatu selville.

Vuonna 2014 lakimuutoksen tullessa raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa ulkomaalainen epäilty oli 21 % tapauksista. Vain yksi tapaus oli sellainen, jossa epäillyn kansalaisuutta ei voitu täsmentää. Vuonna 2015 ulkomaalainen epäilty oli raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa 21 % tapauksista. Raiskauksissa viiden tapauksen osalta epäillyn kansalaisuus ei ollut tiedossa. Törkeissä raiskauksissa kahden tapauksen kohdalla epäillyn kansalaisuutta ei saatu selville.

Vuonna 2016 raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa ulkomaalainen epäilty oli 21 % tapauksista. Raiskauksissa epäillyn kansalaisuus jäi epäselväksi 33 tapauksen osalta, kun taas törkeissä raiskauksissa vastaava luku oli kolme.

Taulukko 7: Poliisin kirjaamat ilmoitukset, joihin on kirjattu epäilty seksuaalisista ahdisteluista vuosina 2014-2016

	2014	2015	2016
<i>Seksuaaliset ahdistelut yhteensä</i>	50	180	323
<i>Suomalainen epäilty</i>	43	122	174
<i>Ulkomaalainen epäilty</i>	7	55	144

217

Seksuaalisen ahdistelun osalta voidaan todeta, että ilmoitusmäärät ovat ylikuusinkertaistuneet vuodesta 2014 vuoteen 2016 asti. Näillä tuloksilla voitaisiin arvioida ilmoitusmäärien kasvavan jatkossakin, kun vuosien 2015 ja 2016 välillä voidaan havaita kasvaneen alle kahdestasadasta yli kolmeensataan ilmoitukseen. Taulukko kertoo vain ilmoitusmääristä, eikä taulukon taakse jäävää piilorikollisuutta pysty luvuista arvioimaan. Taulukon perusteella voidaan arvioida, että tapauksista ilmoitetaan nykypäivänä herkemmin poliisille, kun pykälä saatiin lainvoimaiseksi.

Vuonna 2014 ulkomaalainen epäilty oli lähes joka seitsemännessä seksuaalisessa ahdistelutapauksessa. Epäillyn kansalaisuus saatiin selville jokaisen tapauksen osalta. Vuonna 2015 ulkomaalainen epäilty oli melkein joka kolmas seksuaaliseen ahdisteluun ilmoitettu epäilty. Kolmessa tapauksista epäillyn kansalaisuutta ei saatu selville. Vuonna 2016 ulkomaalainen epäilty oli lähestulkoon joka toisessa (45%) seksuaalisissa ahdistelutapauksista. Viidessä tapauksista epäillyn kansalaisuus jäi epäselväksi.

9 POHDINTAA

9.1 Tutkimuksen reliabelius ja validius

Opinnäytetyön luotettavuutta käsitellään kahden pääkäsitteen avulla: reliabiliteetin ja validiteetin. Reliabiliteetilla tarkoitetaan saatujen tutkimustulosten pysyvyyttä ja luotettavuutta, eli sitä, että tutkimuksesta saadaan samat tulokset, jos tutkimus toistetaan²¹⁸.

²¹⁷ PolStat-järjestelmä

²¹⁸ Hannu Uusitalo, 1999: Tiede, tutkimus ja tutkielma, s. 84

Tutkimuksen reliabelius voidaan todeta esimerkiksi siten, että samaa henkilöä tutkitaan useilla tutkimuskerroilla ja tulos pysyy samana, voidaan tulos tulkita reliabeliksi. Toinen tutkimuksen arviointiin yhdistettävä käsite on validius eli pätevyys. Tällä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Erilaiset mittarit ja menetelmät eivät aina kohtaa todellisuudessa sitä, mitä tutkija kuvitteli tutkivansa. Esimerkiksi kyselylomakkeiden kysymyksiin vastaavat henkilöt saattavat ymmärtää monet kysymykset eri tavalla, miten tutkija oli ne ajatellut. Tällöin tutkimustuloksia ei voida pitää totena ja pätevinä, jos tutkija käsittelee tuloksia oman alkuperäisen ajattelumallinsa mukaisesti²¹⁹.

Tutkimuksen luotettavuustarkastelu tarkoittaa sitä, että prosessin edetessä on tehty oikeita ratkaisuja ja nämä ratkaisut ovat olleet perusteltuja.

Määrällisen tutkimuksen tärkein luotettavuudenmittari on yleistettävyyys eli ulkoinen validiteetti. Yleistettävyyys tarkoittaa sitä, kuinka hyvin tutkimuksesta saadut tulokset ovat yleistettävissä, eli kuinka paikkaansa pitäviä ne ovat käytännössä. Käytännöllä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimuksesta saadut tulokset toistuvat samankaltaisissa ilmiöissä myös tutkimuksen ulkopuolella. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkitaan otosta jostakin kohderyhmästä, ja ulkoisella validiteetilla mitataan, kuinka hyvin otoksesta saadut tulokset ovat yleistettävissä koko kohderyhmään²²⁰. Opinnäytetyössämme ulkoista validiteettia on hankala arvioida, koska kokonaisuudesta tutkiessa meillä ei ole käsittelyssä kohderyhmää, mihin verrata tuloksia.

Arvioimme opinnäytetyömme reliabelisuutta seuraavin pohdinnoin: Työmme käsittelee menneitä vuosia 2010-2015, ja tutkiessamme PolStat:sta poliisin tietoon tulleita rikoksia noina vuosina, tutkimustulokset eivät voi muuttua enää jälkikäteen. Toki vielä voisi tulla tietoon rikoksia, jotka ovat tapahtuneet kyseisinä vuosina, mutta koska tarkastelussamme oli juuri tuolloin poliisin tietoon tulleet rikokset, joku toinen samaa aihetta tutkiva saisi samat tulokset samaa tutkimustapaa ja –menetelmää käyttäen. Reliabelisuutta arvioidessa pohdimme myös tulosten luotettavuutta siltä kannalta, kuinka tarkasti ja täsmällisesti olemme tutkimuksen tehneet. Numerotuloksia laatiessa yksikin näppäilyvirhe muuttaisi tutkimustulosta, eivätkä saamamme tulokset toistuisivatkaan. Pidämme tätä seikkaa mahdollisena, mutta epätodennäköisenä, koska olemme käyttäneet aikaa ja harkintaa tutkimustuloksia laatiessa.

Opinnäytetyömme validiutta arvioidessa tulee kysyä onnistuiko valitsemamme tutkimusmenetelmän mittaamaan juuri sitä, sitä mitä oli tarkoituskin mitata? Eli onnistuimmeko kvantitatiivisen menetelmän avulla selittämään käyttämiämme tilastoja toivomallamme tavalla. Mielestämme tilastoista saaduilla tuloksilla saimme vastaukset asettamiimme kysymyksiin.

Tilastokeskuksen tilastojen luotettavuutta arvioidessa päädyimme siihen, että tuomioistuimelta saadut tilastot perustuvat varmuudella faktatietoon. Tilastokeskukselta saamia tilastoja tulkitessamme tulee huomioida, että oikeudessa tuomittujen määriä tutkiessamme tilastoista ei käy ilmi hylättyjen syytteiden määrät. Käyttämässämme

²¹⁹ Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara, 2008: Tutki ja kirjoita, s. 226-227

²²⁰ Jorma Kananen, 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas, s. 344-346

taulukoissa ei myöskään ole kuvattu kaikkia rangaistusmenetelmiä, joten valmiissa taulukoissa on tyhjiä sarakkeita, joista ei tule ilmi millaisen rangaistuksen tuomittu sai.

9.2 Omaa pohdintaa

Kuten taulukoiden tuloksista voitiin huomata, on vuoden 2014 lakimuutoksella ollut merkitystä niin poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumääriin kuin annettuihin rangaistuksiinkin nähden. Seksuaalirikoslainsäädännön muutos oli toivottu ja tarpeellinen, mikä näkyy seksuaalisen ahdistelun rikosilmoitusten suuressa määrässä. Tämän hetkisen tilanteen mukaan voimme todeta, että seksuaalirikostuomiot ovat koventuneet jo lyhyen ajanjakson aikana. Tuomioiden koventumisen taustalla voi mahdollisesti olla lakimuutos. Nähtäväksi jää, miten rangaistukset ja tuomioiden kehitys jatkuu tästä eteenpäin. Selvää ainakin on, että poliisin työmäärä on lisääntynyt seksuaalisen ahdistelun tultua lainvoimaiseksi pykäläksi. Poliisille haasteellista voi olla seksuaalisten ahdisteluiden osalta syyllisyys- ja näyttökysymykset, eli kuinka epäilty löydetään ja kantaako poliisin keräämä näyttö syyttäjänkin pöydältä eteenpäin.

Seksuaalirikoslainsäädännöstä poistettiin vakaan tahdon pykälä, eli raiskauksen uhrilla oli oikeus mitätöidä jo tekemänsä ilmoitus tapahtuneesta. Näihin tapauksiin saattoi liittyä tekijän uhkailua tai painostusta. Vakaan tahdon pykälän poistuttua ja kaikkien seksuaalirikosten muututtua virallisen syytteen alaisiksi (pois lukien seksuaalinen ahdistelu) on uhrin asema raiskausrikoksissa parantunut ja tutkinta on turvattu ilmoitettujen tapausten osalta, eivätkä tekijät pysty vaikuttamaan rikosprosessin kulkuun. Raiskausten uhrin asema parani myös tuoreella esitutkintalain muutoksella, jonka mukaan viranomaisella on velvollisuus arvioida uhrin suojelun tarvetta kuulustelussa ja oikeudenkäynnissä. Raiskausrikosten tutkinnan kannalta uhrin aseman paraneminen on tärkeää, jotta rikoksista ilmoitetaan ja jotta uhri kokee olonsa turvatuksi rikosprosessin ajan.

Piilorikollisuus raiskausrikoksissa on suurta ja määrää on vaikeaa arvioida. Uhria koskevilla lakimuutoksilla on kuitenkin mielestämme otettu askel oikeaan suuntaan. Ja toivottavasti uhrin aseman parannuksilla on piilorikollisuutta vähentävä vaikutus.

Ulkomaalaisten osuudesta epäiltyinä selvitimme, että raiskausrikoksissa osuus vaihteli 20-30 % välillä. Seksuaalisen ahdistelun osalta taas osuus oli huomattavasti suurempi, sen ollessa 40-50 % kaikista tapauksista, joissa epäillyn henkilöllisyys oli selvillä. Keskustelu ja puhe ulkomaalaisten suuresta osuudesta seksuaalirikoksissa, ei siis ole täysin mustamaalaamista ainakaan seksuaalisen ahdistelun osalta.

Jatkoa ajatellen mieleemme nousi useita jatkotutkimuksia, joita voisi tulevaisuudessa tutkia. Lisätutkimuksena voisi tehdä kvalitatiivista tutkimusta haastatteleamalla tuomareita rangaistuksista ja rangaistusasteikon käyttämisestä. Myöhemmin tehty samantyyppinen tutkimus näyttäisi lakimuutoksen vaikutuksia luotettavammin, oikeuskäytännön

vakiintuessa aikavälin ollessa pidempi. Haastattelua olisi mielenkiintoista laajentaa myös koskemaan kansalaisia, joilta kysyttäisiin seksuaalirikosten tuomioista, niiden oikeellisuudesta ja rangaistusten ankaruudesta. Tarpeeksi suurella tutkimusotoksella saisi luotettavaa tietoa kansalaisten mielipiteistä.

Poliisina mielenkiintoista olisi tutkia myös raiskausten tai ylipäänsä seksuaalirikosten uhrien näkökantaa koko rikosprosessista ja poliisin roolista uhrien näkökulmasta. Kvantitatiivisella kyselytutkimuksella voisi selvittää myös piilorikollisuuden määrää seksuaalirikoksissa, kyselemällä jonkunlaisella otoksella muun muassa onko vastaaja joutunut seksuaalirikoksen uhriksi tai tietääkö vastaaja jonkun toisen, jolle näin on käynyt. Tarpeeksi laajalla kyselytutkimuksella voisi saada jonkunlaista käsitystä piilorikollisuuden määrästä, jota varmasti on paljon.

Opinnäytetyötä tehdessämme opimme poliisille työssä tärkeää taitoa, asioiden tiivistämistä. Poliisi kuulee niin tutkinta- kuin kenttätöissäkin suuren määrän asioita ja tapahtumia, joista on osattava poimia oleellinen ja muokattava saatu tieto rekisterikelpoiseksi kokonaisuudeksi. Opinnäytetyöprosessista oli siis huomattavaa hyötyä referoidessamme kirjallisuutta ja käydessämme läpi eri artikkeleita. Poliisiammattikorkeakoulussa äidinkielen opetusta ja esseiden kirjoittamista ei ole liiaksi, joten koemme äidinkielen ja kirjoittamisen kehittyneen selkeästi opinnäytetyötä tehdessämme. Lisäksi lainoppi on syventynyt opitellessamme seksuaalirikoksia ja tunnusmerkistön tarkoitus on selkeytynyt. Lain lukeminen tuntuu myös työn tehtyämme helpommalta. Lain ymmärtämisen taso on noussut ja ainakin seksuaalirikosten osalta lain osaaminen auttaa tulevissa työtehtävissä.

LÄHTEET

Arola, Pauli & Aromaa, Vuokko & Haapala, Pertti & Hentilä, Seppo & Kauppinen, Sirkka 2010: Kansalainen ja yhteiskunta, Edita Prima Oy, 7., uudistettu painos, Helsinki 2010

Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2016: Opinnäytetyöohje – Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arviointi poliisi (AMK) -tutkinrossa

Heikkonen, Esko & Ojakoski, Matti & Väisänen, Jaakko 2008: Yhteiskuntaoppi, WSOY oppimateriaalit Oy, 1.-2. painos, 2008, Helsinki

HE 44/2002. Edilex internet sivu. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/he/20020044#OT3> avattu 8.2.2017

Holopainen, Matti & Pulkkinen, Pekka 2013: Tilastolliset menetelmät, Sanoma pro, 2013

Jokinen, Riikka: Helsingin uutiset, 25.10.2016. Internet lehti. Luettavissa: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/448021-nousua-jopa-521-ulkomaalaisten-tekemat-seksirikokset-kovassa-kasvussa>, Avattu 8.2.2017

Jokinen, Riikka: Helsingin uutiset, 15.3.2016. Internet lehti. Luettavissa: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/375009-seksuaalinen-ahdistelu-tassa-kulke-sakotuksen-raja-todistaja-voi-olla> Avattu: 25.1.2017

Kainulainen, Heini 2004: Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa, Helsinki, 2004

Kananen, Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas, JAMK

Kerkelä, Lasse: Helsingin Sanomat 8.6.2015, internetlehti. Sisäinen lähde. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002830143.html>

Kerkelä, Lasse: Helsingin Sanomat, 9.8.2016. Internet lehti. Sisäinen lähde. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002914957.html>

Kuvaja, Markus 2011: Seksuaalirikokset ja oikeuskäytäntö, Poliisiammattikorkeakoulu kurssi P138, 2011

Lappi-Seppälä, Tapio 2000: Rikosten seuraamukset Sanoma pro Oy, 2000

Lundell, Tiina 2016: Hovioikeuksien raiskaustuomiot ovat edelleen liian lieviä, 25.02.2016 Luettavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/02/25/hovioikeuksien-raiskaustuomiot-ovat-edelleen-lievia> , Avattu 21.2.2017

Matikkala, Jussi 2010: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita Publishing Oy, Helsinki 2010.

Minilex.fi: Raiskaus vai pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Luettavissa: <https://www.minilex.fi/a/raiskaus-vai-pakottaminen-sukupuoliyhteyteen> Avattu 28.2.2017

MTV: Joukkoraiskaustuomio hämmentää rikosoikeuden professoria, 23.6.2015. Luettavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/joukkoraiskaustuomio-hammentaa-rikosoikeuden-professori-uhria-vahattelevaa/5197726>

MTV: Poliisi: Ulkomaalaisten epäillyt raiskaukset lisääntyneet rajusti – peräti 20 prosentin nousu viime vuodesta, julkaistu 29.01.2016. Luettavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/poliisi-ulkomaalaisten-epaillyt-raiskaukset-lisaantyneet-rajusti-perati-20-prosentin-nousu-viime-vuodesta/5712368>

MTV: Professori pöyristyi Tapanilan raiskaustuomiosta, julkaistu 11.04.2016. Luettavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/professori-poyristyi-tapanilan-raiskaustuomiosta-miten-mediahuomio-voi-olla-lieventava-tekija/5837208>

Mäkinen, Rami: Tapanilan raiskaus: Näin uhri kertoi oikeudessa – ”Kukaan ei jahkaillut”, Iltä-Sanomat, julkaistu 23.6.2015. Luettavissa: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000950455.html> Avattu: 27.1.2017

Mäkinen, Rami: Tapanilan raiskaus: Näin oikeus perusteli ehdollista tuomiota – käytettiin harvinaista pykälää, Iltä-Sanomat, julkaistu 23.6.2015. Luettavissa: <http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000950459.html> Avattu: 27.1.2017

Niemi, Marja-Leena 2016: Oikeus tänään osa 2, Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Rovaniemi

Ojala, Timo 2014: Seksuaalirikokset, Edita, Helsinki

Poliisihallitus 2016: Käsikirja seuraamusten määrittämiseksi rangaistusvaatimus- ja rikesakkoasioissa.

Poliisin tilastopalvelu. Poliisiammattikorkeakoulu internet sivu. Luettavissa: <http://www.polamk.fi/tki/tilastopalvelu> Avattu 8.2.2017

Raivio, Jarmo 2010: Rikosoikeuden professori: Raiskaajat pääsevät liian vähällä, 13.2.2010, Luettavissa: <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/rikosoikeuden-professori-raiskaajat-paasevat-liian-vahalla/> , Avattu 21.2.2017

Suomen virallinen tilasto (SVT): Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Verkkojulkaisu. Tilastokeskus. Luettavissa: <http://www.stat.fi/til/syyttr/index.html> Avattu 29.1.2017

Sutela, Mika The blog of uef law school, 25.9.2016. Luettavissa: <https://blogs.uef.fi/oikeuttakohtuudella/2016/09/25/julkisuudesta-rangaistusta-lieventavana-tekijana/>

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2011: Rikosoikeus Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano, Alma Talent, 2011

Jussi Tapani & Matti Tolvanen 2016: Rikosoikeus Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano, Talentum pro, Helsinki 2016

Tilastokeskus: Tiedonkeruut. Tilastokeskuksen internet sivu. Luettavissa: <https://tilastokeskus.fi/keruu/index.html>. Avattu 8.2.2017

Tilastokeskus: Johdatus tilastotieteeseen. Tilastokeskuksen internet sivu. Luettavissa: http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xq?page_type=sisalto&course_id=tkoulu_tilaj&lesson_id=3&subject_id=2 Avattu: 8.2.2017

Tilastokeskus: Laatuseloste: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Tilastokeskuksen internet sivu. Luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/syyttr/2015/syyttr_2015_2016-09-30_laa_001_fi.html Avattu: 8.2.2017

Tilastot -koko maa. Poliisiammattikorkeakoulu internet sivu. Luettavissa: http://www.polamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polamkwwwstructure/53037_Polstat_tilastot_loka2016.pdf?bd738acaa812d488, Avattu 8.2.2017

Utriainen, Terttu: Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana, Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta, Rovaniemi, 2010

Uusitalo, Hannu 1999: Tiede, tutkimus ja tutkielma, johdatus tutkielman maailmaan, Wsoy

Oikeudelliset lähteet:

Ajokorttilaki 386/2011

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Hallituksen esitys 44/2002 vp

Hallituksen esitys 66/2015 vp

Hallituksen esitys 216/2013 vp

Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059

Laki lähestymiskiellosta 30.7.2004/711

Laki rikoslain muuttamisesta 24.7.1998/563

Lakivaliokunnan mietintö 4/2014 vp

Perustuslaki 11.6.1999/731

Rikoslaki 13.6.2003/515

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609